

MAĞDURİYETİN GİDERİLMESİ AÇISINDAN UZLAŞTIRMA KURUMU İLE MAĞDUR HAKLARI TASARISININ İNCELENMESİ

Arş. Gör. Mümin GÜNGÖR*

ÖZET

21.yüzyılda hakim olan ceza adaleti sistemi, faili cezalandırırken suç mağdurlarının ortaya çıkan mağduriyetlerinin giderilmesi anlayışını ön planda tutan bir sistemdir. Var olan ceza adaleti sistemine hakim olan bu anlayış, onarıcı adalet anlayışıdır. Bu anlayışın en temel gayelerinden birisi, işlenen suçtan dolayı sanığın devlet tarafından cezalandırılmasının yeterli görülme-yerekten, mağdurun veya suçtan zarar görenin zararının giderilmesidir. Bu anlayışın hakim olduğu devletlerin ceza sistemlerinde bir çok düzenlemeler, kurumlar bulunmaktadır. Onarıcı adalet anlayışının etkisinde kalan sistemlerden birisi olarak Türk Ceza Sistemi de bu alanda gereken kurumların oluşturulmasına ve düzenlemelerin getirilmesine tanıklık eden bir sistemdir. Bu yönde getirilen kurumlardan uzlaştırma kurumu ile mağdur hakları tasarısı da birkaçından birisidir. Bu mevzuu da Türk Ceza muhakemesi hukukunda yer alan uzlaştırma kurumu, hem kamu hem özel hukuk ile ilgili olan uyuşmazlıkların giderilmesinde alternatif çözüm yöntemi olarak Türk Ceza Sistemine tezahür eden onarıcı adalet anlayışının önemli bir yansımasıdır. Uzlaştırma kurumu Türk mevzuatına 2005 yılında getirilmiştir. Şu an itibariyle esasen sistemin önemli araçlarından birisi konumundadır. Onarıcı adalet anlayışının kazandırdığı en önemli bir diğer husus da doğrudan mağdur haklarına yönelik ve mağduriyetlerinin doğrudan giderilmesi yönünde mevzuat bulunmasını sağlamasıdır. Bu yönde ülkemizde birçok defa tasarı aşamasında kalan mağdur haklarına ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan en önemlisi ve kanunlaşma evresinde olan 2017 tarihli mağdur hakları tasarısıdır. Bu tasarı ile devletin korumasız bıraktığı mağdurların yine devlet tarafından doğrudan korunması, mağduriyetlerinin giderilmesi sağlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Onarıcı Adalet, Cezalandırıcı Adalet, Türk Ceza Sistemi, Türk Ceza Muhakemesi Hukuku, Suç Mağduru, Suçtan Zarar Gören, Mağduriyetin Giderilmesi, Zararın Tazmini, Uzlaştırma , Mağdur Hakları Tasarısı, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü(ADEM), Ceza Adaleti Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi(CEMRE) Projesi, Adli Görüşme Odaları(AGO), Çocuk İzleme Merkezleri(ÇİM).

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, mumingungor@ybu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-4731-2605, (Geliş Tarihi: 25.03.2019 – Kabul Tarihi: 27.06.2019)

THE VICTIMS OF RIGHTS DRAFT OF A LAW WITH THE RECONCILIATION INSTITUTION FOR ELIMINATION OF VICTIMIZATION

ABSTRACT

The system of criminal justice, which prevails in the 21st century, is a system that prioritizes the understanding of the victimization of the victims of crime while punishing the perpetrator. This understanding of the existing criminal justice system is a restorative understanding of justice. One of the main aims of this understanding is to eliminate the damage of the victim or the perpetrator of the crime by not punishing the defendant because of the crime. There are a lot of regulations and institutions in this system based on this understanding. As one of the countries under the influence of restorative justice, the Turkish Criminal System is a system that witnesses the establishment of necessary institutions and regulations. In this direction, the reconciliation institution and the victim rights plan are one of the few. This reconciliation is an important reflection of the restorative justice concept which manifests itself in the Turkish Criminal System as an alternative solution method for eliminating the disputes related to both public and private law. The reconciliation institution was brought to Turkish legislation in 2005. As of now, it is one of the important tools of the system. The most important aspect of restorative justice is that it provides direct legislation on victims' rights and the elimination of grievances directly. In this respect, studies have been carried out on the rights of victims in the project stage. The most important of these studies is the 2017 victim rights plan which is in the legalization phase. With this bill, it is to ensure that the victims, who are left unprotected by the state, are directly protected by the state and that their grievances are eliminated.

Keywords: Restorative Justice, Retributive Justice, Turkish Penal System, Turkish Criminal Procedure System, Reconciliation, Victims of Crime, Elimination of Victimization.

GİRİŞ

“Bir failin elinde mağdur olmak unutulmaz bir kâbustur. Ancak, ceza sisteminin ellerinde mağdur olmak² ise affedilmez bir olaydır. Bu durum, fail ile ceza sistemini suçun müşterek suçlusu yapmaktadır.”³ sözü esas itibariyle konumuzun özünü yansıtan çok önemli ve bir o kadar acı bir sözdür. Bunun en önemli sebebi ceza sistemlerinin oluşan suça, suça verilen ceza ile sonuçlarına odaklanmasıdır⁴.

Ceza sistemlerine suçluluk ve ceza olguları açısından bakıldığında, mağdurlar ellerinde olanak bulunmadığından tek yapabildikleri çoğunlukla failerin mümkün olan en ağır cezayla cezalandırılmasını isterler ve bu şekilde de adaletin gerçekleşeceğini düşünürler. Fakat mağdurların bu talepleri gerçekleşse de mağdurlar sistemden umduklarını bulamamakta ve memnun da olamamaktadırlar⁵. Çünkü ceza mağdurun maddi ve manevi kayıplarını, korkularını gidermemekte, yaşadıklarını unutturamamaktadır⁶. Aslında mağdur ne kanunun ihlal edilmesiyle ne gerçeğin bulunmasıyla ne de failin cezalandırılmasıyla ilgilenebilir. İmkan verilmiş olsa mağdurun ilk ve öncelikli talebi maddi ve manevi zararlarının giderilerek tatmin edilmesidir. Böylece mağdurun, ilk ve öncelikli talebi olan maddi ve manevi zararları giderildiği takdirde, failin cezalandırılması isteği ile bundan kaynaklı failden intikamını alması duygusu tatmin edilmiş olacaktır⁷.

Mağdurun en temel hakkı adaletin gerçekleşmesi ve bu suçun yargılanacağı evrede daha fazla zarar görmemektir(ikinci mağduriyet)⁸. Fakat özellikle Türkiye’de hukuk ve ceza davaları o kadar uzun sürmekte ve davacılar için o

² İkinci mağduriyete yol açan devletin kendisi, aynı zamanda adaleti sağlamaya çalışan konumundadır (Wemmers, Jo-Anne M. (1996) Victims In The Criminal Justice System, 1.Baskı, Amsterdam, Kugler Publications, s.15.).

³ Cartwright, Heather L. (2000) “Including Victims in the American Criminal Justice Process” https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No56/No56_19VE_Cartwright.pdf s.e.t. 23.02.2019.

⁴ Shapland, Joanna / Hall, Matthew (2007) “What Do We Know About The Effects Of Crime On Victims?” International Review of Victimology. Vol. 14, pp. 175-217.

⁵ Çetintürk, Ekrem (2017) Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.647.

⁶ Özbek, Veli Özer (1999) Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, 1.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, s.136.

⁷ Orth, Ulrich (2004) “Does Perpetrator Punishment Satisfy Victims’ Feelings of Revenge?” Aggressive Behavior, Volume 30, pages 62–70.

⁸ Marshall, Tony (1999) “Restorative Justice: An Overview”, 1.Baskı, London, Research Development and Statistics Directorate, Home Office, s.23.

kadar külfeti gerektirmektedir ki, dava açarak hak talebinde bulunmak mağdurun uğrayacağı ikinci bir mağduriyet olarak karşımıza çıkmaktadır⁹. Maalesef ki, ceza adalet sistemi, mağdurun duygularını, ihtiyaçlarını ve beklentilerini dikkate almamakta, sadece maddi gerçeğin bulunmasıyla ilgilenmektedir¹⁰.

Ceza sistemlerinde suç olarak görülen fiillere karşı tatbik edilen bir yaptırım olan ceza¹¹, tarihte genel itibari ile üç farklı amaç için kullanılmıştır. Bunlar suçlunun uygulanan cezadan ders alması, toplumda adalet düşüncesinin teşekkül etmesi, gelişmesi ve suç işlemesi muhtemel kişilerin caydırılmasıdır¹². Günümüz ceza adaletinde de bu amaçlar yerlerini muhafaza etmekle birlikte, cezanın amacı ve cezadan beklenen yarar açısından yeni düşünceler ve uygulamalar kendini göstermektedir. Bu yeni gelişmeler ceza amacının çok işlevsel bir hal almasını sağlamıştır¹³. Bu gelişmelerin oluşmasındaki önemli etkenler ise ceza adaleti politikalarının suçları önlemede yeterli olamaması ve her geçen gün artış gösteren suç oranları ile karşılaşılmasıdır¹⁴.

Ceza hukuku veya sistemlerinin gayesi yalnızca suçun önlenmesi ise, o zaman mevcut ceza hukuku/sistemi kendi içerisinde çelişki barındırıyor demektir. Zira ceza hukuku bu sebeple hem suç oluşturan fiillerle kişilerin haksızlığa uğramasını önlemeye çalışmış hem de mağdurun uğradığı haksızlıkla ilgilenmeyecek ve mağduru delil olarak görmenin gayreti içinde olmuştur¹⁵.

Devlet failin davranışlarını mağdura yönlendirdiği ve bu sayede mağdurun zararlarını gidermeye çalıştığı vakit ceza adalet sisteminin güvenilirliği artacaktır¹⁶. Çünkü gerçek adalet, mağdurun yaralarının sarılması, faile sebep olduğu maddi ve manevi zararları onarma olanağının oluşturulmasıdır¹⁷. Başka

⁹ Çetintürk, s.647.

¹⁰ Uslu, Ferhat (2013) "Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur" Ankara Barosu Dergisi, Y:71, S:4, s.243-260.

¹¹ Bekri, Nedim (2016) "Ceza Muhakemesi Uygulamasında Uzlaşma" Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:6, S:1, s.73-98.

¹² Centel, Nur (2005) "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri Sistemi" Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:2, S:5, s.359.

¹³ Wemmers, s.218 vd.; Öztürk, Bahri / Erdem, Mustafa Ruhan (2006) Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 9.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, s.280-281.

¹⁴ Shapland / Hall, s.176-177; Beşe, Ertan "Suç İstatistiklerinde Karanlık Sayı ve Mağdurun Rolü": Bahar, Halil İbrahim (Ed.) (2006) Suç Mağdurları, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.73.

¹⁵ Çetintürk, s.176.

¹⁶ Çetintürk, s.177.

¹⁷ Çetintürk, s.177.

bir anlatımla, adaletin gerçekleşmesi, failin eylemiyle sebep olduğu haksızlığı uygun bir şekilde giderme beklentisini içermesi ile mümkündür¹⁸.

Ceza sistemleri benimsemiş oldukları anlayış ile birlikte ceza adaletini sağlamaya çalışmaktadır. Sistemin kabul ettiği anlayışların tarihsel olarak irdendiğinde cezalandırıcı adalet, ıslah edici adalet, onarıcı adalet ve dönüştürücü adalet anlayışları olduğu görülecektir. Bu anlayışlardan ilki olan ve suçluya acı vermeyi esas amaç kabul eden cezalandırıcı/denkleştirici adalet (retributive justice) anlayışı, etkisini 19.yüzyılın başlarından itibaren kaybetmeye başlarken, suçluyu ıslah ederek topluma yeniden kazandırmayı amaçlayan ve bu amacını gerçekleştirmek için cezaevlerini araç olarak kullanan ıslah edici adalet (reformativ justice) anlayışı da 20.yüzyılın sonuna kadar etkinliğini korumuştur¹⁹. Şuan itibariyle 21.yüzyılın adalet anlayışı olarak, onarıcı yöntemler(araçlar) ile mağdurun tatmin edilmesi fikrini ön plana çıkararak ceza muhakemesinde mağdura birtakım hakların tanınmasını öngören ve suça karşı sadece ceza yaptırımını yeterli görülmeyerek mağdurun zararının onarmak isteyen ve bütün bunlarla ceza adaletini yerine getirmeye çalışan onarıcı adalet (restorative justice) anlayışı karşımıza çıkmaktadır²⁰. Onarıcı adalet anlayışı dünyada etkin ve hakim bir duruma gelmiştir. Hatta günümüzde onarıcı adalet anlayışının daha ilerisinde bir anlayış olarak görülen araç olarak dönüştürücü yöntemleri(araçları) tercih eden ve hapis cezasının tamamen kaldırılması düşüncesini savunan dönüştürücü adalet(transformative justice) anlayışı tartışılmaya ve irdelenmeye başlanmıştır²¹. Önemli olan, ülkelerin ceza sistemlerinin bu anlayışlardan hangisinden ne oranda esinlendiğidir²².

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde cezalandırıcı adalet anlayışı mağdurların beklentilerini karşılamamaktadır. Bundan dolayı da mağdurlar tarafından adil bir ceza sistemi olarak algılanması imkansızdır²³. Onarıcı adalet anlayışında ise amaç, mümkün olduğu ölçüde zararın tazmin ve telafisi veya

¹⁸ **Marshall**, s.23.

¹⁹ **Bıçak, Vahit** (2011) Suç Muhakemesi Hukuku, 2.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, s.77.

²⁰ **Cartwright**, s.191; **Arıcan, Mehmet** (2009) Ceza Adaleti, 1.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, s.71.

²¹ **Morris, Ruth** (2000) Stories of Transformative Justice, 1.Baskı, Toronto, Canadian Scholars' Press, s.2.

²² **Öztürk, Bahri** (2010) "Yeni Ceza Adaleti ile Türkiye, Dünya'nın neresinde?" Fasikül Hukuk Dergisi, C:2, S:7, s.17-18.

²³ **Çetintürk**, s.649.

suçun neden olduğu zararın ve yaralanmanın giderilmesidir²⁴. Onarıcı adalet anlayışında suçtan doğrudan etkilenen kişilere (mağdur, fail ve toplum) suça ve-rilecek tepkinin belirleneceği sürece doğrudan katılma imkanı verilmekte ve mağdurun uğradığı zararlar giderilmektedir²⁵.

Onarıcı adalet getirmek için ceza olgusuna alternatif olarak onarıcı adalet uygulamalarının geliştirilmesine gayret gösterilmesi ve bu uygulamaların takip edilmesi gerektiği belirtilmektedir²⁶. Zira onarıcı adalet, ihlal edilen kurala ve failin cezalandırılmasına odaklanması yerine, öncelikli olarak dikkatini zarar gören kişiye vermekte ve ortaya çıkan zararın mümkün olduğunca giderilmesini sağlamaktadır²⁷. Başka bir ifadeyle onarıcı adalet, başlangıç noktası olarak mağduru ele almakta ve mümkün olan en kısa zamanda haksızlığın hem maddi hem de manevi şekilde onarılması suretiyle mağdurun isteklerinin karşılanmasını sağlamaktadır²⁸.

Bu çalışma ile onarıcı adalet anlayışının Türk Ceza Sistemine yansımaları olan uzlaştırma kurumu ile mağdur hakları tasarısının²⁹ mağduriyetlerin giderilmesi noktasında sisteme ne oranda ve ne şekilde faydaları bulunmakta olduğu irdelenmeye çalışılacaktır.

Çalışma, yukarıda belirtilen kurumların, suçun pasif süjesi konumunda bulunan suçun mağdurunun mağduriyetinin giderilmesi noktasında Türk Ceza Sistemi içerisindeki durumlarının incelenmesi ile sınırlıdır. Bunun dışında doğrudan mağdur, mağdur hakları, ceza muhakemesi hukukunda yer alan mağdur hakları, mağduriyetin giderilmesi veya uzlaştırma kurumu konuları çalışmada incelenmeyecektir.

Çalışma toplam üç ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık olan “*kavramlar*” başlığı altında çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için “*onarıcı adalet*”, “*suç mağduru-suçtan zarar gören*” ve “*suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi*”

²⁴ **Özbek, Mustafa** (2005) “Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması”: Yenisey, Feridun (Ed.), Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, 1. Baskı, İstanbul, Arıkan Yayınevi, s.212.

²⁵ **Umbreit, Mark** (1998) “Restorative Justice Through Victim-Offender Mediation: A Multi-Site Assessment” *Western Criminology Review* <https://wcr.sonoma.edu/v1n1/umberit.html>, s.1.

²⁶ **Umbreit / Coates**, s.22.

²⁷ **Umbreit / Coates**, s.23.

²⁸ **Çetintürk**, s.662.

²⁹ Bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklarikanuntasarisi.pdf> s.e.t. 14.03.2019.

zararın ödenmesi” kavramlarına değinilmiştir. Ele alınan konunun esasını oluşturan “Türk Ceza Sisteminde mağduriyetin giderilmesi açısından ceza muhakemesi sistemindeki uzlaştırma kurumu ile mağdur hakları tasarısının incelenmesi” başlıkta çalışmanın ikinci başlığını oluşturmaktadır. Üçüncü başlıkta ise çalışmanın sonuç bölümü olup genel değerlendirmeleri içermektedir.

I. KAVRAMLAR

A.ONARICI ADALET

1.Onarıcı Adalet Kavramı ve Modelleri

Bir suçun işlenmesiyle birlikte kamu düzeni bozulur. Bozulan bu düzenin düzeltilmesi için genel olarak cezalandırıcı adalet, onarıcı adalet ve dağıtıcı adalet yaklaşımlarına başvurulur. Bozulan kamu düzeninin eski haline döndürülmesinde tarafların ihtiyaçlarının gözetildiği yaklaşıma onarıcı adalet denir³⁰. Birleşmiş Milletler çalışma topluluğu onarıcı adalet anlayışını, “suçtan etkilenen tarafların suçun zararlı sonuçlarını ve geleceğe yönelik etkilerini nasıl telafi edeceklerini bulmak için bir araya geldikleri süreçtir” şeklinde tanımlamaktadır³¹. Başka bir tabirle onarıcı adalet kavramı, hem suç teşkil eden fiil sebebiyle meydana gelen zararın giderilmesine yönelik usullerden teşekkül eden bir süreci hem de bu zararın giderilmesine fail, mağdur, devlet ve toplumun katılmasını sağlayarak ileriki zamanda meydana gelebilecek zararları engelleyebilen adaleti ifade etmektedir³².

Onarıcı adalet anlayışına göre suç, kişi ile devlet arasında değil, kişiler arasındaki bir uyumsuzluk olup suçun mağduru devlet değil, mağdura, topluma ve hatta faile zarar veren çok yönlü bir fiildir³³.

Onarıcı adalet uygulama modelleri mağdur-fail, mağdur-toplum, fail-toplum ilişkilerinden doğmaktadır. Onarıcı adalet anlayışını hayata geçirmek üzere ortaya çıkan ve kendilerinden yararlanan bu uygulama modellerine(programlarına) örnek olarak, suç tamir ekipleri, mağdur müdahalesi prog-

³⁰ United Nations Office on Drugs and Crime(UNODC) (2006) Handbook on Restorative Justice Programmes, 1.Baskı, New York, United Nations Publication, s.5.

³¹ UNODC, s.6.

³² Strickland, Ruth Ann (2004) “Restorative Justice”, https://books.google.com.tr/books?id=h6h_dLcxilIC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false s.e.t. 23.02.2019.

³³ Çetintürk, s.48.

ramları, *aile grup konferansları* (*family group conferencing*), *mağdur ve fail arasında arabuluculuk* (*uzlaştırma-victim offender mediation*), failinde çağrıldığı mağdur panelleri, toplum ıslah kurulları, *halkalar* (*circles*), failin yeteneklerinin geliştirilmesi programları, son olarak suçlular için toplum temelli *yardım grupları* (*toplum hizmeti-community service*) verilebilir³⁴. *Bu programlardan uzlaştırma, konferans ve halka programları* onarıcı adalet anlayışını benimseyen ceza adaleti sistemlerinde sıklıkla kullanılmaktadır³⁵.

2. Onarıcı Adalet Anlayışının Mağdur Açısından Önemli Amaçları

Suçta verilecek tepki mevzuunda sadece devletin tekel yetkisi bulunmalıdır. Ayrıca mağdura da kulak verilmelidir. Zira adalete yalnızca suç ve ceza açısından değil, aynı zamanda sorumluluk ve zararların telafisi açısından bakılmalıdır. Cezalandırıcı adalet anlayışında failin işlediği suçtan dolayı cezalandırılmasıyla adaletin sağlanacağı fikri hakim olup; failin fiili nedeniyle ortaya çıkan sorumluluğu üstlenip üstlenmemesine önem verilmemekte, mağdura verdiği zararın giderilip giderilmediğine bakılmamaktadır. Ancak onarıcı adalet anlayışında ise failin neden olduğu fiilin zararlarını görmesinin, o zararın sorumluluğunu üstlenmesinin ve sonuçta da mağdurun ihtiyaçlarının giderilmesinin asıl olarak adaleti sağladığı savunulmaktadır³⁶.

Onarıcı ceza adalet anlayışı, suç failinin yol açtığı kayıplar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Suç işlemesi neticesinde ortaya çıkan zararın giderilmesi ve tarafların tatmin edilmesi amaçlanmaktadır. Bu anlayış içerisinde mağdur eksenli bir ceza adalet mekanizması vardır. Bu anlayışın temel amacı, mağdurun uğradığı zararın giderilmesi, toplumsal barışa ve güvenliğe katkı sağlamasıdır³⁷.

Onarıcı adalet anlayışında ceza adaleti süreci suç mağdurunun ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda ilerlediği için bu anlayışın mağdur odaklı bir ceza adaleti anlayışı olduğu fark edilecektir³⁸. Bu anlayışta devlet suç faili üzerinde

³⁴ Çetintürk, s.71 vd.; Bıçak, Vahit (1999) “Ceza Adaletinde Kalite ve Etkinlik” Kamu Yönetiminde Kalite Sempozyum Bildirim Kitabı, 1.Baskı, Ankara, TODAİ, s.166.

³⁵ UNODC, s.14; McCold, Paul “The Recent History of Restorative Justice: Mediation, Circles and Conferencing”: Sullivan, Dennis / Tift, Larry(Ed.) (2006) “Handbook of Restorative Justice: A Global Perspective”, New York, Routledge, s.23.

³⁶ Eryılmaz, Mesut Bedri (2012) Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 1.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, s.33.

³⁷ Özbek, M., 2005, s.99.

³⁸ Bireyin en temel hakkı, devlet tarafından can, mal, namus ve şerefının korunmasını isteme ve devletin bu yükümlülüğünü yerine getiremediği durumlarda, uğradığı zararların tazmin edilmesini talep etme hakkıdır. Bu yönde mağdur odaklı olarak 1-Mağdurun zararlarının

sahip olduğu haklardan bir kısmını toplumsal barış için suç mağduruna ve toplumun kendisine bırakmıştır. Anlayışın esas gayesi oluşan zararın, *kayıpların giderilmesi yoluyla toplumda bozulan düzeni tamir etmek*; onarmaktır³⁹. Bu onarımı da hapis cezası dışında bir yaptırımla fail ile mağdur arasında bozulan ilişkisinin tamir edilmesi suretiyle yapmaktır. Bu açıdan onarıcı adalet anlayışı daha köktenci çözüm önerileri sunmaktadır. Buna göre mağduriyetin giderilmesi onarıcı adalet yaklaşımının en önemli amaçlarından birisidir⁴⁰.

3. Ceza Sistemlerine Onarıcı Adalet Anlayışının Etkileri

Tarih sahnesinde ortaya çıkan ilk ilişki suçu işleyen ile suçtan zarar gören ilişkisidir⁴¹. Daha sonra tarih sahnesine devletin ortaya çıkması ile birlikte, suçun mağduru olan kişinin ilişkideki yerine devlet kendisini asıl mağdur ve muhatap olarak almasıyla, fail devlet ilişkisi başlamıştır⁴². Başta Bentham ve Becceria olmak üzere bu ceza adaleti sistemini savunanlar mağdurun soruşturma ve kovuşturma evresinde ne rolü ne de etkisinin olduğunu belirtmekteydiler. Zira yararçı bakış açısına göre suç, devlete ve topluma karşı işlenmişti. Bu görüşe göre “*mademki cezalandırmada amaç suçun tekrarının önlenmesiydi, soruşturma ve kovuşturma da mağdurun değil, devletin işi olmalıydı*” fikri savunulmaktaydı⁴³. Zira bu öğretiyi meydana gelen her suç ile doğal, asıl ve zorunlu mağduru devlet olduğunu ve devletin vuku bulan bu suçu cezalandırdığı takdirde adaletin sağlandığını kabul etmektedir⁴⁴. Suçun mağdurunun devlet olduğunu kabul eden görüş ve bu görüş dolayısıyla oluşan devlet-fail ilişkisi

devlet tarafından karşılanması 2-Mağduru hukuk mahkemelerinde tazminat istemesi 3-Mağduru zararlarının şüpheli veya sanık tarafından giderilmesi(Uzlaştırma, Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Kısa Süreli Hapis Cezasına Mahkûmiyet, Koşullu Salıverme, Adli Kontrol) araçları bulunmaktadır(Centel, Nur / Zafer, Hamide (2015) Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, s.849-850).

³⁹ Yılmaz, Ömer “Onarıcı Adalet Sistemi: Birey-Toplum-Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı”: Bahar, Halil İbrahim(Ed.) (2006) Suç Mağdurları, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.294; Bıçak, 1999, s.167.

⁴⁰ Özbek, M., 2005, s.99.

⁴¹ Akıncı, s.11.

⁴² Netice olarak ceza adaleti devlet tarafından mağdur unutulmuş ve sağlandığından dolayı ceza adaleti sisteminin süjeleri arasındaki ilişki geleneksel olarak suç faili(şüpheli-sanık) ve devlet arasındaki ilişkidir(Akıncı, Füsün Sokullu (2008) Viktimoloji, 2.Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, s.2); Tanrıvermiş, Atilla (2016) “Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları Kavramına Genel Bir Bakış” Fasikül Hukuk Dergisi, C:8, S:78, s.16-26.

⁴³ Akıncı, s.17.

⁴⁴ Akıncı, s.2; Tanrıvermiş, s.16.

uzunca bir müddet hakimiyetini devam ettirmiştir. Bu müddet içerisinde de ceza hukukunun odak noktasını suç ve suçun faili oluşturmuştur⁴⁵. Bu oluş da, fail ve suç merkezli ceza ve ceza muhakemesi hukukunun şüpheli veya sanığın haklarını belirginleştirerek teminat altına alınmasına ve bu sebeple de mağdurun unutulması haklarının ve mağduriyetlerinin göz ardı edilmesine sebep olmuştur⁴⁶. Başka bir anlatımla suçlu/fail ile devlet ilişkisinin detaylıca incelenmesi klasik ceza hukuku öğretisinin esasını teşkil etmektedir. Bundan kaynaklı olarak da bu öğretide mağdur ile devlet arasındaki ilişki göz ardı edilmiş, mağdur unutulmuştur⁴⁷.

Fakat bütün bu olgulara karşın yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren mağdur akımının, viktimoloji çalışmalarının⁴⁸, onarıcı adalet anlayışının etkisiyle yeni gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Yaşanan bu yeni gelişmeler var olan durumların değişmesini sağlamıştır. Günümüzde mağdurun önemini anlaşılması ve onarıcı adalet anlayışının hakim olmasıyla birlikte bu görüşler aşılıp, yerini suçun gerçek mağdurunun birey olduğu fikri hakim olmaya başlamıştır⁴⁹. Bu fikrin hakim olmasını sağlayan bir takım önemli sebepler bulunmaktadır. Öncelikle ortaya çıkan tüm bu koruyucu önlemlere karşın ceza yargılaması mağdurun ceza adaletine olan güvenini sarsmıştır. Zira ceza hukuku tarihinde mağdur önceliği anlayışının, aydınlanma sürecinden itibaren masumiyet karinesi, adil yargılanma hakkı gibi yargı güvencelerinin sağlanması yönünde gelişmelerle sanık önceliğine bırakması her iki süjenin korunmasındaki dengeyi bozmuştur⁵⁰. Ayrıca geciken adalet ve mağdura olay hakkında bildiklerini hem soruşturma hem de kovuşturmada defalarca anlattırılması da onu

⁴⁵ **Kuru, Gonca** (2015) "Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesinde Devletin Rolü" Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:5, S:2, s.65-110.

⁴⁶ **Kuru**, s.66.

⁴⁷ **Kuru**, s.66.

⁴⁸ Viktimoloji çeviri itibarıyla terim olarak mağdur bilimidir. Yani suç mağdurunu inceleyen bir bilim dalıdır. Viktimoloji, elde ettiği bilgiler ışığında, fiilin söz konusu mağdura karşı gerçekleştirilmiş olmasının sebeplerini araştırarak gelecekte oluşabilecek mağduriyetlerin önlenmesine yönelik tedbirler alınmasına olanak sağlayan bir bilim dalıdır. (**Akıncı**, s.4; **Polat, Ahmet** (2014) Viktimoloji, 1.Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, s.8; **Demirbaş**, s.353..)

⁴⁹ **Akıncı**, s.19; **Demirbaş, Timur** (2014) Kriminoloji, Gözden Geçirilmiş 5.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, s.354.

⁵⁰ Dengenin bozulması, soruşturma ve kovuşturma evresinde bu mağdur olan kişilere karşı özensiz davranılması ve aslında mağdur adına hareket etmesi gereken görevlilerin, onların tekrar acı çekmelerine yol açması şekliyle gerçekleşmiştir. Bu olguda bu kişilerin ikinci kez mağdur olmalarına yol açmaktadır. Bu durum **ikincil viktimizasyon(mağduriyet)** olarak isimlendirilir(**Akıncı**, s.3.); **Wemmers**, s.216.

oldukça hırpalamakta ve yaşadığı kötü olayları tekrar yaşamak zorunda bırakılmaktadır. Bu sorunu gidermek üzere yargılamada basitleşme-kısaltma eğilimleri ve mağdurun zararının giderilmesi, mağdurun konumunun güçlendirilmesi fikirleri görülmeye başlanmıştır⁵¹.

Netice itibariyle de bu fikirlerin önem kazanması ceza hukukunda ihmal edilen suç mağdurlarının üzerine dikkatin çekilmesini ve bu yönde viktimoloji çalışmalarının yapılmasını⁵² sağlamıştır⁵³. Özellikle 1980 yılından itibaren mağdurların haklarının korunması ve desteklenmesi düşüncesi önem kazanmaya başlamış ve *Mağdur Destekleme Hareketi*(*Victim Support Movement*) kapsamında⁵⁴ ceza adaleti sistemlerinde bir dönüşüm hareketi başlamıştır. Böylece ceza adaleti sistemlerinde mağdurun ön plana çıkması ve yargılamada etkin olması sağlanmıştır⁵⁵.

Bu gelişmeler çerçevesinde bakıldığında devletin yükümlülükleri arasında kişilerin güvenliğinin sağlanması en başta gelmektedir⁵⁶. Devletin bu ödünü yerine getiremediği takdirde, sorumluluğu nedeniyle, meydana gelen zararları devlet tazmin etmelidir. Bu noktada da mağdurun ceza adaletindeki rolünün gündeme gelmesi sonucu mağdur-devlet ilişkisi kendini göstermeye başlamıştır⁵⁷. Bu yönde günümüzde onarıcı adalet anlayışının da hakim olmasıyla birlikte mağdur haklarına dair düzenlemelerde, mağdurun suçtan dolayı ortaya çıkan zararının devlet tarafından giderilmesi yönünde hükümler bulunmaktadır⁵⁸. Mağdur haklarına yönelik söz konusu düzenlemelerin başında “Suçtan ve Yetki İstismarında Mağdur Olanlara Dair Temel İlkeler Bildirisi”⁵⁹ ve “Şiddet

⁵¹ Wemmers, s.216.

⁵² Suçun mağduru önceleri ikinci dünya savaşından itibaren kriminolojik araştırmanın konusu olmaya başlamıştır. Ancak daha sonraları mağdur bilimi olarak anılan viktimoloji, kriminoloji içinde doğmuş ve kendine özgü, bağımsız bir dal olmuştur(Akıncı, s.3; Demirbaş, s.354-355.).

⁵³ Akıncı, s.8-10; Özbek, V., s.8.

⁵⁴ Hakeza bu hareket kapsamında 1970’li yılların sonunda “Dünya Viktimoloji Teşkilatı(World Society of Victimologie=WSV)” kurulmuştur(Akıncı, s.19 vd.; Polat, s.24; Demirbaş, s.355.).

⁵⁵ UNODC, s.8; Özbek, s.32; İnceoğlu, Asuman Aytekin (2016) “Ceza Hukukunda Mağdur Hakları Çerçevesinde Mağdurun Zararının Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkındaki Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi” Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:11, S:141-142, s.9-46.

⁵⁶ İnceoğlu, s.9-10; Kuru, s.65; Tanrıvermiş, s.16.

⁵⁷ Özbek, s.3; Akıncı,s.310-313.

⁵⁸ Bu yönde uluslararası alanda mağduriyetin giderilmesine yönelik ilk düzenlemeler Yeni Zelanda (1963), İngiltere (1964), ABD (1966), Kanada (1967), Avustralya ve Avusturya (1972) şeklinde gerçekleştirilmiştir (Özbek, s.5; Akıncı, s.9-10, 308-314; Demirbaş, s.355; Polat, s.124.).

⁵⁹ Birleşmiş Milletlerin 29 Kasım 1985 tarihli 96. genel toplantısında 30 sayılı kararı ile kabul edilen bildirisi.

Suçlu Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi⁶⁰ gelmektedir.⁶²

Onarıcı adalet anlayışının ortaya çıkması ve mağdur haklarının göz ardı edilmesinin bırakılarak ön plana çıkarılması ceza sistemlerinde mağdur yönelimli pratik ve teorik çalışmaların, düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışmalara Amerikan ve Batı ceza hukuku sistemlerinin öncülük ettiği⁶³, Türk ceza hukuku sisteminde bu çalışmalara katıldığı, ceza hukuku alanında uluslararası reformlar döneminin başladığı açıkça görülmektedir. Bu yönde ülkemizde yeterli olamamakla birlikte bir takım çalışmalar ve düzenlemeler bulunmaktadır. Bu çalışmalardan ilki mağdur haklarının korunmasına yönelik bir tasarının⁶⁴ kanunlaştırılmasına yönelik olan çalışmadır.⁶⁵ Türk Ceza Sisteminde mağdur-devlet ilişkisinin (mağdurların doğrudan zararlarının giderilmesi, suç mağdurlarının ekonomik, sosyal, psikolojik ve hukuki yardımlarla devlet tarafından sahiplenilmesi, desteklenilmesi ilişkisi) yanında ayrıca mağdur-fail ilişkisinin de (uzlaştırma kurumu bu ilişkinin en belirgin örneklerinden birisidir) oluşturulduğu ve bunun geliştirildiği görülmektedir⁶⁶. Uluslararası alanda olduğu gibi Türk Ceza Sistemi⁶⁷ de gerçekleşen ve gerçekleşemeye devam eden köklü, muazzam hukuk reformları ile karşı karşıyadır⁶⁸.

Mağdurun korunması, mağduriyetin giderilmesi fikirleri, mağduru ön plana çıkararak ve önemi gittikçe artan onarıcı ceza adaleti anlayışı (onarıcı adalet

⁶⁰ Sözleşme Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 24 Kasım 1983 tarihinde kabul edilerek imzaya açılmış, 1 Şubat 1988 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Türkiye söz konusu olan bu sözleşmeyi 24 Nisan 1985 tarihinde imzalamıştır. Fakat uygun bulma kanunu çıkarmadığı için sözleşmenin iç hukukumuz için uygulanabilirliği bulunmamaktadır.

⁶¹ Tabii Avrupa da bu metnin yanında birçok çalışmada yapılmıştır. Bu çalışmalardan en önemlilerinden birisi de Avrupa Konseyi'nin 1985 tarihli, Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Mağdurun Durumuna İlişkin Tavsiye Kararıdır (R(85) 11 sayılı Tavsiye Kararı) (Özbek, s.114; Akıncı, s.332-355; Demirbaş, 367-368).

⁶² Kuru, s.97-98; Özbek, s.110 vd.; Demirbaş, s.357-368.

⁶³ Hakeri, Hakan (2008) "Amerikan Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış" Ceza Hukuku Dergisi, C:3, S:8, s.5-27.

⁶⁴ 1985 yılında imzaladığı mağduriyetin giderilmesine yönelik sözleşmeye ilişkin olarak Türk mevzuatında doğrudan bir kanun bulunmamaktadır. Ancak bu yönde 2001, 2008 ve son olarak 2017 yılında kanun tasarısı çalışmaları da olmuştur. Temenni ederiz ki biran önce bu konuda bir kanunlaşma sağlansın.

⁶⁵ Bu yönde bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklikanunutasarisi.pdf> s.e.t. 21.02.2019. (Söz konusu bu "Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı" taslağı Adalet Bakanlığı tarafından 12.07.2017 tarihinde kamu kurum ve kuruluşlarına görüşe gönderilmiştir.)

⁶⁶ Akıncı, s.360-361.

⁶⁷ İçerisinde alternatif çözüm yollarını da bulduran Türk ceza hukuku sistemi, yeni ceza adaleti sistemiyle dünyanın en önde gelen demokrasileri arasındadır (Öztürk, s.17.).

⁶⁸ Taşkın, Mustafa (2010) "Fransız Ceza Hukukunda Uyuşmazlıkların Muhakeme Dışı Çözüm Yolları Bağlamında Yaptırım Sözleşmesi ve Müessesenin Türk Ceza Hukukunda Uygulanabilirliği" Terazi Hukuk Dergisi C.5, S:41, s.17-46; Kuru, s.100-101; Öztürk, s.17 .

anlayışı)⁶⁹, bütün bunların ürünü olarak ortaya çıkan uluslararası alandaki düzenleme ve çalışmalar ceza adaleti sistemini ve sistemi oluşturan mağdur-fail-devlet ilişkisini köklü bir şekilde değiştirmiş ve değiştirmeye de devam etmektedir⁷⁰.

Hülasaten 20.yüzyılın ortalarından itibaren ortaya çıkmaya başlayan mağdurun öneminin belirtildiği düşünce ve mağduriyetin giderilmesi⁷¹ yönündeki akımların etkisi ile ceza sistemleri içerisinde mağdur-devlet(devletin mağdurun zararını giderme yoluna gitmeye yani devletin mağdura önem vermeye başlaması), devlet-fail(yine devlet karşısında zayıf konumda olan faile ilişkin hakların korunması geliştirilmesi), fail-mağdur(bu iki taraf bir araya getirilerek toplum barışının sağlanmaya çalışılması, tarafların uzlaştırılması) ilişkileri ayrı ayrı kendini göstermeye başlamıştır⁷². Bu alanda da viktimoloji(mağdur bilimi), kriminoloji(fail ve suç bilimi)⁷³, suç siyaseti veya politikası⁷⁴ çalışmaları yürütülmektedir.

Sanığın korunması ve haklarının geliştirilmesi gerektiği yönündeki klasik doktrinin fikirleri, ikincil plana atılan veya unutulmuş mağduru destekleyen düşünceler tarafından bertaraf edilmiştir. Bu durumda, mağdurun haklarının tekrardan gözetilmesini, suçtan kaynaklanan maddi ve manevi zararlarının giderilmesini içeren farklı aygıtların benimsenmesini sağlayarak nispeten yeni bir

⁶⁹ Arıcan, s.75; Bıçak, 2011, s.78.

⁷⁰ İnceoğlu, s.42-43; Özbek, s.130-131; Güney, Niyazi / Yılmaz, Zekeriya (2008) Dava ve Cezanın Düşürülmesi, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.707-710.

⁷¹ Mağduriyetin giderilmesi, faile aynen iade, maddi ve manevi tazminat gibi yükümlülükleri yerine getirmek suretiyle suçunun neticelerini giderebilme ve yeniden topluma dönme imkânı veren, bu sayede mağdurun suçtan kaynaklanan zararlarını gidermek gayesine hizmet ederek toplumsal barışın yeniden tesisini temin eden ve yalnız mağdurun değil, failin de ceza hukukundaki etkinliğini arttıran, her ikisini de daha aktif bir konuma kavuşturan bir ceza hukuku kurumudur(Özbek, s.4 vd.; Akıncı, s.310, 331; Güney / Yılmaz, s.709.).

⁷² Dönmezer, Sulhi (1977) "Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi", Onar Armağanı, 1.Baskı, İstanbul, Fakülteler Matbaası, s. 184,85; Yarsuvat, Duygun (1994) "Suç Siyaseti ve Mağdurun Korunması", İnanç Kıracı'na Armağan, 1.Baskı, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, s.334.

⁷³ Kriminoloji; Latince crimen, "suçlama" ve Yunanca logia "bilim" kavramlarından oluşan ve "suçbilim" olarak çevrilebilecek bir kavramdır. Krimoloji kavramının Türkçe de ise "suçbilim; suçları ve suçluları inceleyen bilim dalı" anlamlarına gelmektedir(Demirbaş, s.29).

⁷⁴ Suç siyaseti veya politikası, suçları önlemek için devletin yerine getirmesi gereken faaliyetlerden söz eder. Bu itibarla suç siyaseti suça karşı mücadele etmek için devletin faaliyete koyduğu bütün araçlardan oluşur. Bu bakımdan din, ahlak da birer araç sayılabilirler(Dönmezer, s.7.).

ceza siyaseti tercihinin/politikasının oluşmasını ve bunun ürünü olan yeni ceza sistemlerinin meydana gelmesini sağlamıştır⁷⁵.

B.SUÇ MAĞDURU ve SUÇTAN ZARAR GÖREN

1.Suç Mağduru

Bir zamanlar ceza adaleti sisteminin unutulmuş taraf vasfı taşıyan suç mağduru, artık günümüzde ilgi odağı durumuna gelmiş bulunmaktadır. Ceza sistemleri de gün geçtikçe mağdur hâkimiyetli bakış açısına kavuşmaktadırlar⁷⁶.

Suç mağduru, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyinin 25 Ekim 2012 Tarihli ve 2012/29/EU Sayılı Direktifinin 2'inci maddesinde “*bir suç nedeniyle fiziksel, zihinsel, duygusal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişi*” şeklinde tanımlanmıştır⁷⁷. Birleşmiş Milletler, Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Bildirisinde ise, suç mağdurları, “*Üye devletlerin yetki istismarını suç olarak yasaklayan kanunları gibi yürürlükte bulunan ceza kanunlarının eylem veya ihmâl yoluyla ihmâl edilmesi nedeniyle, bireysel veya toplu olarak, fiziksel veya ruhsal biçimde yararlanmada dahil olmak üzere manevi acılar çeken, ekonomik kayba uğrayana veya temel hakları esaslı bir biçimde zayıflayan ve bu suretle zarar gören kimse*” şeklinde bahsedilmiştir⁷⁸. Mağdur Hakları Kanunu Tasarısının 2.maddesinin 1.fıkrasının “g” bendinde ise mağdur, “*suç nedeniyle fiziksel, zihinsel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören kişi*” şeklinde ifade edilmiştir. Ceza Kanununda ve Ceza Muhakemesi Kanununda mağdur kavramına yer verilmemiştir. Suçun mağduru ile kastedilen, suç kabul edilen fiil dolayısıyla hakkı ihlal olunan ve cezai korumanın mevzuunu teşkil eden varlık ya da menfaatlerin sahipleridir⁷⁹.

⁷⁵ Özbek, s.34.

⁷⁶ Wemmers, s.217-218.

⁷⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029> s.e.t. 22.02.2019.

⁷⁸ <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm> s.e.t. 22.02.2019.

⁷⁹ Dinler, Veysel, “Mağdur Kavramına Çok Yönlü Yaklaşım”: Bahar, Halil İbrahim(Ed.) (2006) Suç Mağdurları, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.49.

Her suçta var olan ve suçun maddi unsurlarından birisi olan mağdur, suçun maddi konusunun ait olduğu kimsedir⁸⁰. Suçun mağduru, bir suçun doğrudan doğruya mağduru olmuş kişilerdir. Bunlar aynı zamanda birincil mağdurdur. Ancak bir suçun işlenmesinden dolayı etkilenen kişiler suçtan zarar göreni de içerisinde bulunduran ikincil mağdur kavramı ile ifade edilmektedir⁸¹. Mağdur cezai koruma altında bulunan hakkının veya menfaatinin bir suç dolayısıyla ihlal edildiği kişidir⁸². Örneğin kasten adam öldürme neticesinde ölen kişi suçun mağduru iken bu suç dolayısıyla yaşam hakkı elinden alınan kişinin yakınları suçtan zarar gören kişilerdir⁸³. Geniş manada mağdur içerisinde suçtan zarar gören kişide bulunmaktadır. Mağdur ve suçtan zarar gören kişiler, bir suç dolayısıyla mağduriyetine yol açılan kimselerdir⁸⁴.

2.Suçtan Zarar Gören

Suçtan zarar gören kavramı ile mağdur kavramı aynı anlamı ifade etmezler. Suçtan zarar gören kavramı mağdur kavramından daha geniştir⁸⁵. Suçtan zarar gören gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. Ancak bir suçun mağduru sadece gerçek kişi olabilir. Suçtan zarar görenin de soruşturma evresinde mağdur ile birlikte bazı yetki ve yükümlülükleri bulunmakta; kovuşturma evresinde ise katılan (müdâhil) sıfatıyla daha aktif olarak muhakemede yer almaktadır⁸⁶. Doktrindeki bazı yazarlara göre “*tazmin edilebilir bir zarara uğrayan, dolayısıyla iade ve tazmini isteme hakkına sahip olan ve ceza davasına katılabilen kişidir*”⁸⁷.

Başka bir ifadeyle, suçtan zarar gören, suç teşkil eden fiille doğrudan hakkı ihlal edilen yararın sahibi olan kişidir. Suçtan zarar gören sıfatı, mağdurun yaşamda olduğu durumlarda ve mağdur reşit ve mümeyyiz ise bir başkasına geçemez. Yani bir suçun mağduru, işlenen suç kural olarak ona karşı haksızlık

⁸⁰ Artuk, Mehmet Emin / Ahmet, Gökçen / Yenidünya, Caner (2013) Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 7.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.283.

⁸¹ Akıncı, s.5.

⁸² Katoğlu, Tuğrul (2012) “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:61, S:2, s.657-695.

⁸³ Ünver, Yener / Hakeri, Hakan (2015) Ceza Muhakemesi Hukuku, 10.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.307.

⁸⁴ Katoğlu, s.661-662.

⁸⁵ Artuk / Gökçen /Yenidünya, s.283.

⁸⁶ Ünver / Hakeri, s.307.

⁸⁷ Toroslu, Nevzat / Feyzioğlu, Metin (2013) Ceza Muhakemesi Hukuku, 14.Baskı, Ankara, Savaş Yayınları, s.109.

oluşturduğundan suçtan zarar görendir⁸⁸. Örneğin, bir kişiyi hürriyetinden mahrum etme suçunda suçtan zarar gören sıfatına, doğrudan alıkonulan kişi sahiptir, yani bizzat mağdurun kendisi suçtan zarar gören kişidir. Ancak bu kişi reşit değilse, yasal temsilciler suçtan zarar gören kişidir⁸⁹. Dolayısıyla bir suçtan, onun mağdurundan başka, diğer kişiler de hukuken korunan bir haklarının ihlali ile zarara uğramış olabilirler. Bu durumda suçtan zarar gördüklerinden suçtan zarar gören olarak bir çok ceza ve ceza muhakemesi hukuku haklarına sahiptir⁹⁰.

Hulasaten üzerinde durulan “suçtan zarar gören” ve “mağdur” kavramlarından onarıcı adalet anlayışı eksenli yapılan çalışmalarda hangisinin kullanılmasının daha yerinde olacağını belirlemek gerekmektedir. Bu noktada aşağıda eleştirmekle birlikte; mağdur hakları kanun tasarısının m.19’da bahsedilen yardım yapılacak kişiler ve diğer maddelerden, düzenlemenin suçtan zarar görenlere yönelik olduğu görülmektedir. Hakeza uzlaştırma kurumunu düzenleyen 253.maddenin 4, 6, 7, 13’üncü fıkralarında uzlaşacak taraf olarak suçtan zarar göreninde gösterilmesi ve edimin suçtan zarar görene yapılmasının da öngörülmesi, bu düzenlemede de suçtan zarar görenin öne çıktığını göstermektedir. Netice itibarıyla onarıcı adalet anlayışı eksenli yapılan çalışmalarda sınırlarını netleştirmek ve genişletmemek kaidesiyle “suçtan zarar gören” kavramının kullanılması çok yerinde olacaktır.

C. SUÇTAN DOĞAN MAĞDURİYETİN GİDERİLMESİ ve ZARARI ÖDEMEK

1.Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi

Bir suçun mağduru olan kişinin en temel haklarından biri, suç nedeniyle uğramış olduğu mağduriyetin giderilmesidir. Bununla birlikte mağdurun haklı çıkarlarının korunması ile sağlanabilecek olan hukuk barışı hukuk devletinin en önemli gereğidir. Ancak mağduriyetin giderilmesi, devlet için sadece sosyal bir yükümlülük değil, aynı zamanda adalet ve hakkaniyetin de sağlanması için çok önemli bir vazifesidir⁹¹.

⁸⁸ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.283.

⁸⁹ Ünver / Hakeri, s.310.

⁹⁰ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.283-284.

⁹¹ Özbek, s.93.

Mağduriyet kavramı çok geniş bir kavram olmakla birlikte hem hukuksal alanda hem de hukuk dışında birçok alanda karşılaşılan bir olgudur⁹². Bu yönden var olan mağduriyetin giderilmesinin hem medeni hukukta hem de ceza hukukunda bir karşılığı bulunmaktadır. Ceza hukukunda mağduriyetin giderilmesi veya mağdurun zararının giderilmesi ile suç oluşturan fiil ile meydana gelen zararın fail tarafından ceza hukuku içindeki veya dışındaki bir usul yoluyla ortadan kaldırılması kastedilmektedir⁹³. “Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi”, kavramının “*mağduriyetin telafi edilmesi*” veya “*mağdurun tatmin edilmesi*” kavramlarına yakın bir kavram olduğu da belirtilmiştir⁹⁴.

Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinde sadece fail değil aynı zamanda devletin, sigorta ve mağdur kuruluşlarının da yer aldığı kabul edilmektedir. Özellikle devletinde bu mağduriyetin giderilmesinde yer alması, devletin vatandaşını suçtan koruma görevinden kaynaklanmaktadır⁹⁵.

Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi kurumu sosyal devlet ilkenin bir gereği olarak idare hukukunun içerisinde yer almalı şeklindeki eski düşünce⁹⁶ yerini günümüzde, bu kurumun ceza sisteminde bağımsız olamayacağı, bu nedenle de ceza hukuku ile bağlantılı olarak ceza hukuku imkanları içerisinde değerlendirilmesi gerektiği fikri ön plana çıkmıştır⁹⁷. Aslında mağduriyetin giderilmesinin kendine özgü yapısının var olduğu ve bu sebeple bu kurumun ne tazminatın ne de cezanın yapısına uymadığı; daha ziyade ceza muhakemesiyle ilişkili olduğu ve hukukun diğer alanlarıyla işbirliği içinde yürütülen bir yapısı bulunduğu ileri sürülmektedir⁹⁸.

Peki ceza sistemi içerisinde ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukuku kurumu olduğu ileri sürülen suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi kurumunun hukuki vasfı nedir? Sorusu üzerine karşımıza üç husus çıkmaktadır: İlki,

⁹² Çok geniş kavram olan mağduriyet kavramı çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir: Fiziksel mağduriyet, kişinin vücut bütünlüğüne yönelik bir saldırı ve uygulanan şiddet sonrası ortaya çıkar; Sosyal mağduriyet, bir kimsenin toplumsal ilişkisinin zarar görmesi veya statü ve prestij kaybı neticesinde ortaya çıkar; Ekonomik mağduriyet, kişiye ait ekonomik değerlerin kayba uğramasıdır; Ruhsal mağduriyet ise, kişinin psikolojik bütünlüğüne karşı uygulanan şiddet neticesinde gerçekleşmektedir (Dinler, s.49.).

⁹³ Dinler, s.50.

⁹⁴ Özbek / Yerdelen / Altuntaş ve diğerleri, s.234.

⁹⁵ Özbek, s.165.

⁹⁶ Özbek, s.165.

⁹⁷ Özbek, s.166.

⁹⁸ Yarsuvat, s.334; Özbek, s.166.

ceza hukukunun, dolayısıyla ceza hukuku yaptırımlarının yerine, mağduriyetin giderilmesine ilişkin edimlerinin geçmesidir. İkinci husus, ceza hukuku yerine geçemez ancak ceza hukukunda yer alan yaptırımlara ek olarak yeni bir yaptırım biçimi olabilir. Üçüncü husus, mağduriyetin giderilmesi ne ceza hukukundaki yaptırımların yerine geçebilir ne de bu yaptırımların yanında yeni bir yaptırım olarak görülebilir; ancak sadece ceza hukuku içerisinde yer alabilecek bir kurum olabilir denilmektedir⁹⁹.

2.Zararı Ödemek (Tazmin-Tazmin Etmek)

Arapça kökenli olan “tazmin” terimi ile genel olarak bir zararın ödenmesi anlamının kastedildiği; “tazmin etmek” ifadesinin ise “zararı ödemek” anlamında olduğu ve haksız olarak elde edilen kazanç ve faydaların iade edilmesi anlamına geldiği belirtilmektedir¹⁰⁰.

Sonuç olarak “*suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi/ mağduriyetin telafisi*” ile “*zararı ödemek/tazmin/ zararın giderimi*” kavramlarının ele alınmasındaki temel sebep, onarıcı adalet anlayışı eksenli yapılacak olan düzenlemelerde bu iki kavramın farklı olduğunu göstermek ve tercih edilen kavramlara dikkat edilmesini sağlamak içindir.

Bütün mevzuat ve kurumsallaşmaya yönelik çalışmaların temelinde onarıcı adalet anlayışı ile mağdur akımı bulunmaktadır¹⁰¹. Bu akım ve anlayışta, maddi zararın giderimi veya tazmininin ötesinde, bir bütün olarak mağduriyetin giderilmesine odaklanılmaktadır. Bu sebepten ötürü de mevzuatlarda ve çalışmalarda mağduriyetin giderilmesi veya buna yönelik terimlerin kullanılması pek yerinde olacaktır. Örneğin, uzlaştırma kurumunda “edim” kavramının kullanılması(CMK.m.253/19, 254/2) bir çok eleştiriyi beraberinde getirmiştir. Zira bununla yalnızca zararın giderilmesini kastedildiği, mağduriyetin giderilmesini içermediği ve fail için “zararı öde kurtul” şeklindeki bir duruma yol açtığı belirtilmektedir¹⁰².

⁹⁹ Özbek, s.166.

¹⁰⁰ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&sarama=gts&kelime=tazmin%20etmek&ce-sit=1&guid=TDK.GTS.5c7_836c5429955.87366964 s.e.t. 28.02.2019; Çetintürk, s.650.

¹⁰¹ Yavuz, Hakan A. (2015) “Onarıcı Adalet Ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu” Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y:6, S:23, s.85-115.

¹⁰² Yavuz, s.103.

II. TÜRK CEZA SİSTEMİNDE MAĞDURİYETİN GİDERİLMESİ AÇISINDAN CEZA MUHAKEMESİ SİSTEMİNDEKİ UZLAŞTIRMA KURUMU İLE MAĞDUR HAKLARI TASARISININ İNCELENMESİ

A. GENEL OLARAK TÜRK CEZA SİSTEMİNDE SUÇTAN DOĞAN MAĞDURİYETİN GİDERİLMESİ

Dünya üzerindeki oluşan ve gelişen etkili akım ve fikirler ile birlikte sadece failin cezalandırılmasının tek başına adaletin sağlanması için yeterli olmayacağı, ceza adaletinde dengenin sağlanması için failin fiili neticesinde zarar gören kişinin zararının giderilmesi gerektiği, ceza sistemlerinde failin korunduğu gibi mağdurun da korunması ve bunun için mağdura ilişkin önemli hakların getirilmesi gerektiği, mağdurun devletin araya girmesi sebebiyle ikinci plana atılmasının engellenmesi gerektiği gibi bir çok haklı ve sistemlere yansıyan etkiler oluşmuştur¹⁰³. Bu sayede artık günümüzde suç önleyememesinden dolayı, devletin mağdurun suçtan doğan zararını gidermesi yönünde mağdur haklarına dair düzenlemelere yer vermesi gerektiği ifade edilmektedir¹⁰⁴.

Mağdur-devlet ilişkisi 1950'li yıllardan itibaren viktimoloji hareketinin ve suç politikalarının sadece fail odaklı olması eleştirilerinin etkisi ile oluşmaya başlamıştır¹⁰⁵. Buna göre, ceza adaleti sistemi içerisinde mağdurun yerini alması ve mağdurun suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesi yönünde, ülkelerin ceza sistemlerinde çalışmalar başlamıştır. Sonuç olarak mağdur akımının güçlenmesi ve onarıcı adalet anlayışı ile mağduriyetin giderilmesi gerektiği yönünde fikir ile birlikte failin yanında devletin de yükümlülüğünün olduğunun kabulü gerektiği belirtilmektedir¹⁰⁶. Uluslararası alanda mağdur haklarına yönelik birçok düzenleme yapılmıştır. Bunların başında, "Suçtan ve Yetki İstismarında Mağdur Olanlara Dair Temel İlkeler Bildirisi" ile "Şiddet Suçu Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi" gelmektedir¹⁰⁷. Viktimoloji alanında yapılan çalışmalar da Yeni Zelanda (1963), İngiltere (1964), ABD (1966), Kanada (1967), Avusturya (1972), Finlandiya (1973), Almanya (1976)

¹⁰³ **Kaplan, Mahmut** (2015) "Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları" Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, C:5, S:1, s.59-86; **Özbek, M.**, 2005, s.99.

¹⁰⁴ **Kuru**, s.65.

¹⁰⁵ **Yarsuvat**, s.333.

¹⁰⁶ **Özek, Çetin** (1984) "Suç Mağdurunun Korunması İle İlgili Bazı Sorunlar" İÜHFİM, C:50, S:1-4, s.13-67.

¹⁰⁷ **Kuru**, s.97-98; **Özbek**, s.110 vd.; **Demirbaş**, s.357-368.

gibi birçok ülkelerin ceza sistemlerine suç mağdurlarının zararlarının devlet tarafından giderilmesi yönünde kanunlar getirilmesini sağlamıştır¹⁰⁸. Hakeza Asya ve Pasifik ülkelerinde mağdur ve onarıcı adalet temelli ceza sistemi geliştirilmesi yönünde Birleşmiş Milletler tarafından, Birleşmiş Milletler Asya ve Uzak Doğu Suç Önleme ve Suçluların Arıtılması Enstitüsü (UNAFEI) oluşturularak Asya ve Pasifik ülkelerinin ceza sistemlerinde reform imkanı yaratılmıştır¹⁰⁹. Bu yönde Türk Ceza Sistemine bakıldığında şunlar söylenebilir:

Türk Ceza Sisteminde 765 Sayılı Mülga Türk Ceza Kanunu ile 1412 Sayılı Mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, medeni hukuk ve ceza hukuku ayırımının kesin olduğunu ve tazminat hususunun ceza alanında yer alamayacağını, medeni hukuk içerisinde yer alabileceği fikrini benimseyen “klasik doktrinin” tesiri altında kaleme alınan kanunlar bulunmaktaydı¹¹⁰. Doktrinde ise suçtan zarar görenin sadece ve doğrudan devlet olduğu, buna göre sadece devlet-fail arasında güçlü bir ilişki olduğu, devlet ile mağdur arasında bir ilişki bulunmadığı fikri kabul görmekteydi¹¹¹.

Ancak yukarıda belirtilen fikir ve etkilerin yansıması ile Türk Ceza Sisteminde de mağdurun ihtiyaçlarının karşılanması ve ikincil mağduriyete uğramalarının önüne geçilmesi gayesiyle, 2005 yılı sonrasında pek çok kanunda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır¹¹². Ceza Muhakemesi Kanunu’nda, Türk Ceza Kanunu’nda, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da, Çocuk Koruma Kanunu’nda, Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu’nda, Tanık Koruma Kanunu’nda, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’nda, Terörle Mücadele Kanunu’nda, Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun’nda ve benzeri birçok alanda mağdur haklarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır¹¹³. Bu düzenlemeler ile hem mağdura devlet koruması getirilmeye çalışılmış hem de mağdur ve katılana sağlanan haklar sanık veya şüpheli ile paralel bir şekilde hükümler içererek fail ile mağdur arasındaki denge oluşturulmaya çalışılmıştır¹¹⁴. Başka bir anlatımla

¹⁰⁸ Özek, s.37; Akıncı, s.9.

¹⁰⁹ <https://www.unafei.or.jp/english/about/History.html> s.e.t. 23.02.2019.

¹¹⁰ Uslu, s.252.

¹¹¹ Özek, s.14-15.

¹¹² İncoğlu, s.11.

¹¹³ İncoğlu, s.11.

¹¹⁴ Değirmenci, Olgun (2008) “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları” Türkiye Barolar Birliği, S:77, s.33-86.

dünyada yaşanan mağdur haklarındaki gelişmeler ile birlikte onarıcı adalet anlayışının Türk Ceza Sistemine olan yansımalarının arttığı belirtilmektedir¹¹⁵.

Mağdur haklarının korunmasına ilişkin olarak getirilen bu düzenlemeler olumlu olmakla birlikte, hem mevzuattan hem de uygulamadan kaynaklanan noksanlıklar bulunmaktadır. Bu noksanlıklardan en önemlisi de mağdurların zararının suç faileri tarafından karşılanmasının mümkün olmadığı hallerde, zararın devlet tarafından giderilmesine ilişkin herhangi bir düzenlemeye Türk mevzuatında yer verilmemiş olmasıdır¹¹⁶. Gerçekten de Türk Ceza Sisteminde mağdurun uğramış olduğu zararının tazminine yönelik olarak bu düzenlemeler içerisinde doğrudan hüküm bulunmamaktadır¹¹⁷. Ancak bu düzenlemeler içerisinde doğrudan olmasa bile mağdurun ihtiyaçlarının karşılanması ve ikincil mağduriyete uğramalarının önüne geçilmesi gayesiyle yukarıda da belirttiğimiz üzere dolaylı olarak mağdur haklarına ilişkin düzenlemelerde bulunmaktadır. Bu düzenlemelerde mağduriyetin giderilmesi aynen iade, tazmin (maddi veya manevi) gibi değişik şekillerde yapılabilmektedir¹¹⁸. Bu açıdan Türk Ceza Sistemindeki kanuni düzenlemeler henüz söz konusu uluslararası belgelerde yer alan ölçütlere kıyasen yeterli olmasa da çeşitli kademelerde devam eden gayretler bulunmaktadır¹¹⁹.

Mağdur hakları tasarısı kanunlaşmadığından şuan için mağduriyetin giderilmesinde failin aktif sorumluluk üstlenmesi ve fail tarafından zararın giderilmesi fikri ön planda olup Türk mevzuatında bu konuda doğrudan hükümler bulunmaktadır. Fakat özellikle hem suç failinin bulunamamasından hem de failin ekonomik yetersizliğinin bulunmasından kaynaklı olarak yani fail kaynaklı sebeplerden ötürü mağdurun suç sonucu oluşan mağduriyeti giderilememektedir¹²⁰. Ayrıca, devletin cezalandırmadaki menfaatinin devam etmesi ve mağdurun menfaatinin ikincil derecede kalması mevcudu mağdurun mağduriyetini gidermek bir yana mağduriyetini daha da arttırmaktadır¹²¹. Başka bir anlatımla

¹¹⁵ Çetintürk, s.650.

¹¹⁶ İnceoğlu, s.11.

¹¹⁷ İnceoğlu, s.11.

¹¹⁸ Kaplan, s.61.

¹¹⁹ Kuru, s.65.

¹²⁰ Dönmezer, s.181; Kafes, Veli (2011) “Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:60, S:1, s.83-156.

¹²¹ Dönmezer, s.181.

kötü işleyen ceza adaleti sistemi, bir suçun mağduru olan kimsenin aynı zamanda tekrardan mağdur olmasına yol açmaktadır¹²². Netice itibariyle de mağdur için ceza adaleti içine girmek, zaman, kazanç, psikolojik birçok kayıpları da beraberinde getirdiği gibi, gerçek mahiyette mağdurun mağduriyetinin giderilmesini de sağlayamamaktadır¹²³.

Bu noktada mağdura ceza muhakemesi içinde önemli ve etkili korumanın mümkün olabilmesinin faille birlikte devletin de mağdurun mağduriyetinin giderilmesinde aktif olarak yer alması ile sağlanabileceği ifade edilmektedir¹²⁴. Diğer bir ifadeyle, mağdurun asıl olarak korunmasının, devlete de sorumluluk yüklenmesiyle, devletin sorumluluğu yüklenerek fail-devlet ilişkisinin yanına devlet-mağdur ilişkisinin de kurulmasıyla mümkün olacağı belirtilmektedir¹²⁵. Neticede suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinde devlette sorumluluk, yükümlülük üstlenmesi gerektiği belirtilmektedir¹²⁶. Mevcut yasal düzenlemelere göre, Türk hukukunda mağdurun fail tarafından mağduriyetinin giderilmesi mümkün ise de suç mağdurunun ve yakınlarının uğradığı zararları devletin gidermesi mümkün değildir. Bu hususun şuan için tek istisnası terör suçu mağdurlarının uğradıkları zararlarının devlet tarafından tazmin edilmesidir¹²⁷. Ancak bu halihazırda geçerli olan düzenlemeler olup, ilerisi için ümit verici şekilde çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan birisi de 2017 tarihli Mağdur Hakları Tasarısıdır. Bu Tasarı ile birlikte devlette suçtan ortaya çıkan mağduriyetin giderilmesi noktasında yükümlülüğü üstlenmiş olacaktır.

Diğer ceza sistemlerinde olduğu gibi Türk ceza adaleti sisteminde de fail odaklı geleneksel anlayıştan mağdur ve çözüm odaklı yeni anlayışa geçiş şeklinde bir dizi değişiklikler yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir¹²⁸. Son zamanlarda AB uyumunun da vermiş olduğu ivme ile birlikte Türk ceza adaleti sisteminde mağdur haklarının güçlendirilmesi yönünde bir çok çalışma yapılmaktadır. Türk ceza adaleti sisteminde yapılan çalışmalar ile değişim sürecinde mağdurun önemi gittikçe arttırılmaktadır¹²⁹. Bu önemin oluşmasında uzlaş-

¹²² Dönmezer, s.181.

¹²³ Dönmezer, s.182; Özek, s.36.

¹²⁴ Özek, s.36.

¹²⁵ Dönmezer, s.185.

¹²⁶ Karakaş, s.1017.

¹²⁷ Kafes, s.118.

¹²⁸ Yavuz, s.86.

¹²⁹ Yavuz, s.85; Kaplan, s.61.

tırma kurumu başta olmak üzere mağdurlara yönelik Adalet Bakanlığı bünyesinde yapılan teşkilatlanma ve düzenlemeler (mağdur haklar kanun tasarısı) bulunmaktadır. Bu çalışmalardan en önemlilerinden iki tanesi olan uzlaştırma kurumu ile mağdur hakları tasarısı mağduriyetin giderilmesi noktasında mukayese ederek aşağı başlıklarda ele alınacaktır.

B. SUÇTAN DOĞAN MAĞDURİYETİN GİDERİLMESİ AÇISINDAN UZLAŞTIRMA KURUMU

Mağdur yönünden uzlaştırma kurumunun, ceza sistemlerine bir çok etkisi ve yararları bulunmaktadır¹³⁰.

Bu noktada onarıcı adalet anlayışının bir yansıması olarak uzlaştırma (Victim-Offender Mediation) ile mağdurun zararı giderilerek suç sebebiyle bozulan hem mağdur ve fail yani birey ilişkisi yönünden hem de toplumsal ilişkiler yönünden ilişkiler onarılmakta, eski haline getirilmektedir. Yani bir nevi uzlaşma onarıcı adalet anlayışının uygulanan şekillerinden birisi olmaktadır¹³¹. Türk mevzuatına bu kurum, ilk olarak 2005 yılında yasal düzenlemeler 5237 sayılı Türk Ceza Kanun¹³² (TCK.m.73/8) (Mülga:6/12/2006-5560/45md.), 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanun¹³³ (CMK.m.253-255), 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu¹³⁴nda (ÇKK.m.24) yapılan eklemeler ile getirilmiştir¹³⁵.

Uzlaştırma kurumu, Türk ceza hukuku sistemi içerisinde ilk kez TCK.m.73/8(Mülga:6/12/2006-5560/45md.) ve CMK.m.253,254 ve 255 mad-

¹³⁰ Çetintürk, s.168.

¹³¹ Eryılmaz, s.33.

¹³² RG: 12.10.2004; 25611.

¹³³ RG: 17.12.2004; 25673.

¹³⁴ RG: 15.07.2005; 25876.

¹³⁵ Gerçeker, Hasan (2018) "Ceza Hukukuna ve Ceza Hukuku Sistemindeki Değişime Genel Bir Bakış" Fasikül Hukuk Dergisi, C:10, S:100, (s.443-452), s.443; Arslan s.12; Aydın, Murat (2017) "6763 Sayılı Kanun ile Getirilen Uzlaşma Kurumunun Uygulanması" Terazi Hukuk Dergisi, C:12, S:126, (s.69-77), s.72; Akcan, Esra (2015) "Ceza Hukukunda Mağdurun Korunmasına Yönelik Düzenlemeler" Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:16, S:Özel, (s.3949-3997), s.3949; Uğur, Hüsamettin (2010) "Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma" Terazi Hukuk Dergisi, C:5, S:43, (s.123-144), s.123; Bahadır, Uğur (2015) "Ceza Muhakemesi Kanununun 253/4'üncü Maddesi Gereğince Çocuklara Yapılacak Uzlaşma Teklifinde Uygulanan Usulün Anayasa ve Milletlerarası Sözleşmelere Aykırılık Sorunu" Adalet Dergisi, S:51, (s.164-176), s.166.

deleri ile getirildiğinde kendisinden çok şey beklenen bir kurum olarak düşünüldüğü halde istenilen neticeler elde edilememiştir¹³⁶. Bu bakımdan kendisinden beklenen sonuçları vermesi için uzlaştırma kurumunu düzenleyen yasal mevzuat üzerinde 2006 tarihli 5560 sayılı¹³⁷, 2009 tarihli 5918 sayılı¹³⁸ ve en son 2016 tarihli 6763 sayılı¹³⁹ Kanunlar ile değişiklikler yapılmıştır¹⁴⁰. Uzlaştırma kurumu, ilk getirildiğinde hem TCK hem de CMK’ da yer alan kurum olmasına rağmen 2006 tarihli 5560 sayılı Kanun değişikliği ile TCK’ dan çıkartılmış, tamamen CMK’ da ele alınmıştır.

Onarıcı adalet uygulamalarından uzlaştırmaya, ceza adalet sistemimiz bakımından, bir ceza muhakemesi kurumu olarak, ancak geleneksel ceza adalet anlayışının temel felsefesinden tamamen farklı bir ceza adalet anlayışı olarak bakılması doğru olacaktır¹⁴¹. Çünkü cezanın ve geleneksel ceza adalet anlayışının uyumsuzluğu mağdur ve failin elinden alan, mağduru dışlayarak faili merkez alan ve onun ıslahını amaçlayan, faili damgalayarak toplumdaki tecrit eden, mağdur ve failin bozulan ilişkilerini onarmayı başaramayan ve hatta aralarındaki husumeti artıran, failin yaptığı eylemin sorumluluğu üstlenmesini sağlayamayan özellikleri bulunmaktadır. Buna karşılık, *uzlaştırma* mağdur ve faille ellerinden alınan uyumsuzluğu geri vermeyi¹⁴², hem faili hem mağduru hedef alarak ikisinin de gördüğü zararları telafi etmeyi, faili damgalamadan topluma yeniden kazandırmayı, mağdur ve fail arasında bozulan ilişkileri onararak toplumsal barışı sağlamayı ve faili yaptığı haksızlığı anlayarak eyleminin sorumluluğunu üstlenmesini amaçlamaktadır¹⁴³. Bu nedenle uzlaştırma, mağduriyetin

¹³⁶ **Yurtcan**, 2018, s.722 vd.; **Öztürk / Erdem**, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s.1124 vd.; **Malkoç, İsmail / Yüksektepe, Mert** (2008) Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, 1.Baskı, Ankara Malkoç Kitabevi, s.1370 vd.; **Kunter / Yenisey / Nuhoglu**,s.42 vd.

¹³⁷ RG: 19.12.2006; 26381.

¹³⁸ RG: 09.07.2009; 27283.

¹³⁹ RG: 24.11.2016; 29906.

¹⁴⁰ **Özbek, V.**, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Kurumunun 6763 Sayılı Kanun Hükmüleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, s.7; **Yalçınkaya, Can** (2016) “Değişiklikten Önceki Hali ile Uzlaşma ve 6763 Sayılı Kanun ile Düzenlenen Uzlaştırma Kurumlarının Değerlendirilmesi” Fasikül Hukuk Dergisi, C:8, S:84, (s.17-22), s.18; **Arslan**,2008, s.12 vd.; **Akcan**, s.395; **Gerçekler**, s.74.

¹⁴¹ **Arslan, Mualla Buket** (2006) Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, 1.Baskı, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, s.31-32.

¹⁴² Mağdurun Mağduriyetinin Fail Tarafından Giderilmesi = Türk Ceza Sisteminde Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesinde Uzlaştırma Kurumundaki Failin Yükümlülüğü.

¹⁴³ **Arslan**, s.98.

giderilmesini de kapsayan, ancak onun daha ötesinde, kendi yaptırım sistemini de içinde barındıran geleneksel ceza adalet sisteminden çok farklı bir adalet anlayışı ortaya koymaktadır. Üstelik bu bakış açısı uzlaştırmının, geleneksel ceza adalet anlayışı içerisinde erimesini önleyecek ve uzlaştırmaya sadece ceza adalet sisteminin iş yükünü, masraflarını azaltan ve davaları hızlandıran bir kurum olarak bakılmasını engelleyecektir¹⁴⁴.

Türk Ceza Sistemine yargının iş yükünü azaltma araçlarından birisi olarak giren uzlaştırma kurumu, CMK.m.253 ilâ 255 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu madde hükümlerine göre kanunun çizmiş olduğu kapsam içerisinde yer alan uzlaştırma kurumunun uygulanabileceği suçlarda mağdurun kamu tüzel kişisi olmaması ve gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması şartıyla tarafların özgür iradesi uzlaşmak istedikleri yönündeki beyanları ile kurumun uygulanması mümkündür¹⁴⁵.

Günümüz ceza adaleti sistemi, mağdurun duygularını, ihtiyaçlarını ve beklentilerini dikkate almamakta, yalnızca maddi gerçeğin bulunmasıyla ilgilenmektedir. Ancak mağdur genellikle kanunun ihlal edilmesiyle, gerçeğin bulunmasıyla veya failin cezalandırılmasıyla ilgilenmemektedir¹⁴⁶. Mağdurun öncelikli isteği maddi ve manevi zararlarının gidilerek tatmin edilmesidir. Bu sebeple mağdurun maddi ve manevi zararlarının giderilmesi, mağdurun failin cezalandırılması talebini ve bu sayede ondan intikam alması şeklindeki duygusunu tatmin edebilecektir¹⁴⁷. Bu noktada uzlaştırmının en önemli gayeleri arasında adaleti sağlamak ve mağdurun veya suçtan zarar görenin tatmin edilmiş olması bulunmaktadır¹⁴⁸. Uzlaştırmının gereklerinden birisi olarak “zararının

¹⁴⁴ Çetintürk, 167 vd.

¹⁴⁵ Arslan, s.98.

¹⁴⁶ Orth, s.64.

¹⁴⁷ Orth, s.63

¹⁴⁸ Orth, s.63(Bu çalışmada özellikle faile verilen cezanın mağduru gerçekten tatmin edip etmediği yapılan çeşitli araştırmalar ile incelenmiştir. Buna göre de eğer ceza verilmesi mağdurun intikam duygularını tatmin ediyorsa, ceza verilmemesi halinde mağdur bundan rahatsız olacak ve ceza olgusuna olumsuz yaklaşan uzlaştırma uygulamalarını istemeyecektir. Hakeza bu çalışmada sunulan bir diğer araştırma da failin cezalandırmasının intikam duygularını etkilemediğini göstermiştir. Özellikle şiddet içeren suçlara maruz kalan mağdurların yıllar sonra dahi intikam duygusunu taşıdıklarını göstermiştir. Mağdurun maddi ve manevi kayıplarının telafisi, mağdurun intikam duygularının azalmasına failin cezalandırılmasından çok daha fazla katkı sağlayabilmektedir.).

tamamının değil ancak en azından mağduru veya suçtan zarar göreni asgari düzeyde tatmin edecek bir kısmının karşılanması” hususu karşımıza çıkmış olmaktadır.¹⁴⁹

Uzlaştırma, fail tarafından mağduriyetin giderilmesi, aynen iade, maddi veya manevi edimlerin yerine getirilmesi vasıtasıyla faile suçun vahametini gösteren yine fiilin ortaya çıkarmış olduğu sonuçları giderebilme olanağı sağlayan ve böylece de toplumsal barışın yeniden oluşması imkanı veren bir müessesedir.¹⁵⁰ Böylece fail tarafından mağdurun mağduriyetinin giderilmesi, failin gerçekleştirmiş olduğu fiilin sorumluluğunu üstlenmesini sağlamaktadır.¹⁵¹

5560 sayılı Kanunla¹⁵² yapılan değişiklik öncesinde CMK.m.253 hükmü “Fail, suçu ve fiilinden doğmuş olan maddi ve manevi zararın tümünü veya bunun büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabullendiğinde durum, mağdura veya varsa vekiline veya kanunî temsilcisine bildirilir.” şeklinde ifade edilmiştir. Burada kullanılan “ödenme” ile “giderilmesi” ifadelerinden sırasıyla “ödeme” ile suçtan doğan zararın nakden tazminini; “giderilme” ile de suçtan önceki hale getirme veya aynen iadesinin anlaşılması gerektiği belirtilmekteydi¹⁵³. Bu hükümlerden de çıkarılacağı üzere maddi ve manevi zararın kısmen de giderilmesi uzlaştırmanın gerçekleşmesi için yeterli sayılmıştı. Ayrıyeten, maddi ve manevi giderim ile eski hale getirme imkanları açıkça ortaya konulmuştu¹⁵⁴. Yani kanun koyucu zararın ödenebileceğinden, giderebileceğinden söz konusu hükümle söz etmekteydi¹⁵⁵. 5560 sayılı değişiklik sonrasında bu hüküm kaldırılmıştır. Bu hükmün kaldırılmasında ve hüküm konulmamasında kanun koyucunun uzlaştırma kapsamını belirlemek amaçlı yapacağı olduğu tanımın uygulamayı kısıtlayabileceği fikrinin etkili olduğu belirtilmektedir¹⁵⁶. Bunun yerine kanunda doğrudan mağduriyetin giderilmesi şeklinde ifade edilmemekle birlikte “edim” olarak isimlendirildiği CMK.m.253/19, 254/2

¹⁴⁹ Özbek / Yerdelen / Altuntaş ve diğerleri, s.234.

¹⁵⁰ Özbek, s.29.

¹⁵¹ Karakaş, Fatma Doğan (2013) “Uluslararası Düzenlemeler Işığında Mağdur Haklarının ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi” Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C:19, S:2, s.1007-1029; Yavuz, s.102.

¹⁵² RG.: 19/12/2006, 26381.

¹⁵³ Arslan, s.129.

¹⁵⁴ Arslan, s.128.

¹⁵⁵ Kaymaz, Seydi / Gökcan, Hasan Tahsin (2007) Uzlaşma ve Önödeme, 2.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.137.

¹⁵⁶ Kaymaz / Gökcan, s.137.

(Yön.m.20,27) dolaylı hükümleri¹⁵⁷ ile Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinin “Edimin Konusu” başlıklı 33.maddesinde¹⁵⁸ bulunan doğrudan hükümle mağdurun ne şekilde mağduriyetinin giderilebileceği düzenlenmektedir. Ancak kanun veya yönetmelikte edimin tanımı yapılmamıştır¹⁵⁹. Uzlaştırmanın neticesinde, eğer uzlaşma sağlanmışsa edim yoluyla mağdurun mağduriyetinin, zararının giderilmesi söz konusudur¹⁶⁰. Bu yönüyle edim, failin eylemi ile sebebiyet verdiği maddi veya manevi zararı giderme olarak tanımlanabilir¹⁶¹.

Kanun ve yönetmelikte aslında mağdurun hangi zararının karşılanması gerektiği doğrudan belirtilmemiştir. Ancak genel düzenleme içerisinden mağdurun maddi veya manevi zararının uzlaştırmanın konusunu oluşturabileceği çıkarılabilir. Bu durumda uzlaştırmadaki edim, maddi veya manevi edim olabilir. Mağdurun mağduriyetinin giderilmesi, maddi bir zarar halinde manevi edim ya da manevi bir zarar durumunda maddi bir edim olması şeklinde kararlaştırılabilir¹⁶².

Uzlaştırma uygulamalarının mağdur memnuniyetini sağlama derecesinin, mağdurun kişisel ihtiyaçlarının ele alınmasıyla doğru orantılı olduğu belirtilmektedir¹⁶³. Mağdurun zararının telafi edilmesi¹⁶⁴, mağdurun kendisini güvende hissetmesi için bilgilendirilmesi, mağdurun yaşadıklarını ve duygularını açıklaması, çözüm ve çözümün bulunacağı ortam konusunda mağdurun kendisini yetkili hissetmesi olarak ifade edilebilir¹⁶⁵. Ceza adaleti sistemi içerisinde mağdurun ihtiyaçlarının karşılanması ve mağdurun memnuniyetinin artırılması açısından uzlaştırma kurumunun çok büyük potansiyeli bulunmaktadır¹⁶⁶.

¹⁵⁷ Kaymaz / Gökcan, s.137.

¹⁵⁸ Eski yönetmelik olan Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına Yönelik Yönetmeliğin “Edimin Konusu” başlıklı 20.maddesi.

¹⁵⁹ Özbek, Mustafa Serdar / Yerdelen, Erdal / Altuntaş, Şeyma / Erdem, Dilek Özge / Boz, Burak / Yılmaz, Berna Aysen (2018) Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.117.

¹⁶⁰ Özbek / Yerdelen / Altuntaş ve diğerleri, s.117.

¹⁶¹ Özbek / Yerdelen / Altuntaş ve diğerleri, s.117.

¹⁶² Kaymaz / Gökcan, s.138.

¹⁶³ Çetintürk, s.178.

¹⁶⁴ Mağdurun maddi ve manevi kayıplarının telafi edilmesi, mağdurun intikam duygularının azalmasına failin cezalandırılmasından çok daha fazla katkı sağlayabilmektedir (Çetintürk, s.176.).

¹⁶⁵ Çetintürk, s.178.

¹⁶⁶ Çetintürk, s.178.

Ayrıca uzlaştırma kurumunun temelinin mağdurun tatmin edilmesi olduğu belirtilerek manevi tatmin ile mağduriyetin giderilmesinin sağlanabileceği savunulmaktadır¹⁶⁷. Mağdurun maddi zararının, maddi *tazminat ödenerek*, suç sırasında veya suç sebebiyle elde edilen *malın iade edilmesi*, suçun işlenmesiyle kazanılan değerlerin *geri verilmesi* ya da suçla bozulan bir şeyin *tamiri ile eski haline iadesi yoluyla* tazmin edilmesi mümkün olabilir¹⁶⁸. Bunlarla mağdurun mağduriyeti fail tarafından kaldırılabilir. Bunların yanında edim, mağdurun veya zarar görenin manevi açıdan da tatmin edilmesi şeklinde olabilir¹⁶⁹. Ayrıca, edimsiz uzlaşma durumlarında da mağdurun tatmin edilmesi olanağı vardır. Örneğin, şüpheli ile mağdurun bir araya gelip şüphelinin suçtan dolayı pişman olduğunu beyan ettiği bir durumda mağdurun şüpheliden herhangi bir edim talep etmemesi ve uzlaşması mümkündür. Bu durumda mağdurun mağduriyeti telafi edilmiş, failin de sorumluluğunu hissetmesi sağlanmış olacaktır¹⁷⁰.

CMK.m.253/19 madde hükmüyle mağduriyetin giderilmesi açısından uzlaştırma kurumu ile mağdurun ortaya çıkan mağduriyetinin fail tarafından giderilmesi hedeflenmektedir. CMK.m.253 ve 254'te ele alınan uzlaştırma kurumu ile fail tarafından mağdurun mağduriyetinin giderilmesi, kurumun unutulmaması gereken önemli bir noktadır¹⁷¹. Başka bir ifadeyle uzlaştırmanın en önemli koşullarından birisi de mağduriyetin giderilmesi noktasında uzlaşmaya varılmasıdır¹⁷².

Tüm anlatılanlara rağmen uzlaştırma kurumunun uygulanması failin özgür iradesine, tercihinin bırakılmıştır. Zira uzlaştırmanın şartları yani uzlaştırma yapılması için gereken koşullar arasında ilk olarak tarafların kendilerine yapılan uzlaştırma teklifini özgür iradeleri ile kabul etmesi ve mağdurun oluşan zararının veya mağduriyetinin giderilmesi bulunmaktadır. Yani taraflardan biri olarak fail, özgür iradesi ile uzlaştırma teklifini kabul etmediği takdirde, en baştan mağdurun mağduriyetinin giderilmesinin yolu kapatılmış olacaktır. Hakeza fail uzlaştırma teklifini kabul etmekle birlikte mağdurun zararının veya mağduri-

¹⁶⁷ Kaymaz / Gökcan, s.140.

¹⁶⁸ Kaymaz / Gökcan, s.140.

¹⁶⁹ Özbek / Yerdelen / Altuntaş ve diğerleri, s.234.

¹⁷⁰ Özbek / Yerdelen / Altuntaş ve diğerleri, s.234.

¹⁷¹ Arslan, s.128.

¹⁷² Kaymaz / Gökcan, s.137.

yetinin giderilmesini kabul etmez ise mağdur için oluşturulmuş olan ceza sisteminin faydaları kendisini gösteremeyecektir¹⁷³. Kurumun mağduriyetin giderilmesi açısından en büyük eksikliklerinden birisi de failin isteğine terk edilmiş olmasıdır. Ancak failin zorlanması ile de mağduriyetin giderilmesinin sisteme ve onarıcı adalet anlayışına pek de faydası olmayacaktır. Sonuç itibariyle uzlaştırma kurumu mağduru doğrudan korumamakta ve mağdurun zararının doğrudan giderilmesini sağlamamaktadır. Uzlaştırma kurumu da suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi noktasında tüm suçlarda uygulanmadığı ve de doğrudan bir düzenleme olmadığı için eksik kalmaktadır.

İşte bu noktada kurumun eksikliğini devlet tarafından mağduriyetin giderebileceği olanaklar için çalışmalar yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki başlıkta bu yönde yapılanlar anlatılmaya ve mağdur hakları kanunun tasarısı mağduriyetin giderilmesi açısından incelenmeye çalışılacaktır.

C. SUÇTAN DOĞAN MAĞDURİYETİN GİDERİLMESİ AÇISINDAN MAĞDUR HAKLARI KANUN TASARISININ İNCELENMESİ

Suçta maruz kalması sebebiyle mağduriyeti ortaya çıkan kişinin bu mağduriyetinin giderilmesi, yani zararın meydana gelmesinde sorumluluğu bulunanların tespit edilerek zararı gidermelerinin sağlanması; herhangi bir şahsın da sorumlu tutulamaması halinde ise yardımlaşma ve dayanışma ilkesi gereğince zarar görenin mağduriyetinin devlet tarafından giderilmesi¹⁷⁴ devletin önemli bir görevidir¹⁷⁵.

Devlet tarafından, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir¹⁷⁶. Devletin suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinde yer alması, devletin vatandaşını suçtan koruma görevinden kaynaklandığı belirtilmiştir¹⁷⁷. Devletin bu ödev ve görevinden¹⁷⁸ hareketle vatandaşını suçtan

¹⁷³ Arslan, s.128.

¹⁷⁴ Mağdurun Mağduriyetinin Devlet Tarafından Giderilmesi = Türk Ceza Sisteminde Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesinde Devletin Yükümlülüğü.

¹⁷⁵ Bkz. <http://www.magdur.adalet.gov.tr/gorevlerimiz-0174> s.e.t. 19.03.2019.

¹⁷⁶ İncoğlu, s.37-38.

¹⁷⁷ Özbek, s.165.

¹⁷⁸ Devletin bu görevi, yükümlülüğü, kişilerin sosyal ve kişisel güvenliğini sağlamaya yönelik anayasal fonksiyonun bir gereğidir. Devlet, suçta önleyememesinden kaynaklı olarak mağdurun zararının giderilmesi yükümlülüğü üstlenirken özellikle eşitlik ve toplumsal dayanışma ilkesi bu sistemin geçerli mantığını oluşturmaktadır(Özek, s.40-41.).

koruması gerektiği savunulmaktadır¹⁷⁹. Devletin görev sahibi olmasından kastedilen, ortaya çıkan mağduriyetin fail tarafından giderilmesinde devletin bir fonksiyon yerine getirmesi değil, doğrudan doğruya mağduriyetin giderilmesinin devletin ödevi olması demektir¹⁸⁰. Türkiye devleti, ceza sisteminde bu görevlerini yapabilmek için mağduriyeti giderici yeni yöntemler bulmaya çalışmakta ve yeni yöntemler getirmektedir¹⁸¹.

Hangi suçlardan doğan zararlar sebebiyle mağdurların zararının tazmin edileceği, bu konuda kimlerin, hangi süre zarfında talepte bulunabileceği, zararın devlet tarafından tazmin edilmesinin şartları, kapsamı ve sınırları, tazminat miktarının ne şekilde hesaplanacağı, devletin mağdurun zararını karşılayabilmek için nasıl bir sistem kurması gerektiği gibi hususlar her ülkenin kendi koşulları çerçevesinde belirlenir. Bu yönde Türk Ceza Sistemi içerisinde mağdurun korunmasına yönelik olarak 2017 tarihli mağdur hakları tasarısı¹⁸² ile yukarıda belirtmiş olduğumuz bir çok husus açıklığa kavuşturulmuş olmaktadır. Devletin suçluyu topluma kazandırma görevi ve gayesiyle, mağdurun mağduriyetini kaldırma sorumluluğu arasında hakikatli bir denge oluşturulmalıdır¹⁸³.

Cezalandırıcı adalet anlayışından onarıcı adalet anlayışına dönüşen Türk Ceza Sisteminde de suç sebebiyle meydana gelen mağduriyetin giderilmesi için mağdura her türlü destek ve hizmetin sunulması, mağduriyetinin olabildiğince giderilmesi artık bir zorunluluktur¹⁸⁴. Bu zorunluluğun bir neticesi olarak, suç sonrası fiziksel ve ruhsal açıdan en zayıf dönemini geçiren, çevresinden, toplumdaki ve devletten destek bekleyen mağdurlara rehberlik ve destek verecek bir teşkilatın ve hizmetin bulunması şarttır¹⁸⁵.

Türkiye suç mağdurlarının mağduriyetlerinin giderilmesi ve mağdurların mağduriyetlerinin arttırılmaması için “Birleşmiş Milletlerin Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel İlkeler Bildirisi” ile “Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi” çerçevesinde bir çok defa kanun tasarısı hazırlamış, fakat

¹⁷⁹ Özbek, s.23.

¹⁸⁰ Dönmezer, s.185.

¹⁸¹ Özek, s.37.

¹⁸² Bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklarikanuntasarisi.pdf> s.e.t. 14.03.2019.

¹⁸³ Özek, s.65.

¹⁸⁴ Bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklarikanuntasarisi.pdf> s.19, s.e.t. 19.03.2019.

¹⁸⁵ Bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklarikanuntasarisi.pdf> s.19, s.e.t. 19.03.2019.

bu kanun tasarıları bir türlü kanunlaşmamıştır¹⁸⁶. Ancak TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun 24. dönem 4. yasama yılı ve 12.06.2014 tarihli “Mağdur Hakları İnceleme Raporu” dikkate alınarak¹⁸⁷ en son yapılmış 2017 Tarihli Mağdur Hakları Tasarısı öncesinde gerekli alt yapı ve kurumsallaşmalar ile yönetmelik hazırlıklarına girilmesi söz konusu tasarının kanunlaşacağı üzerinde çok büyük emareler oluşturmaktadır. Zaten Türkiye’nin de imzalayarak yükümlülük altına girdiği uluslararası belgelerin mağdurlara ilişkin tavsiyelerin uygulanması ve uygulamaya aktarılmasında çok geç bile kalınmıştır.

Bu noktada yukarıda verilenler ışığında ülkemizde halihazırda Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı ve 18 Kasım 2013 tarihinde kurulmuş olan Mağdur Hakları Daire Başkanlığı bulunmaktadır.¹⁸⁸ Başkanlık ve Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü mağdurlara yönelik olarak Mağdur Hakları Kanun Tasarısı oluşturdu. Bu tasarı son olarak görüş alınmak üzere 11 Temmuz 2017 tarihinde değişik kamu ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına gönderildi¹⁸⁹. Bu önemli kurumlardan biriside BM Türkiye Ülke Ekibi olup bu kurumun mağdur hakları yasa tasarısı hakkındaki birkaç görüşüne değinmekte fayda bulunmaktadır. Buna göre,

Söz konusu mağdur hakları kanunu tasarısı toplamda 35 madde (1 adet geçici madde) ve 6 bölümden oluşmaktadır. Sırasıyla bunlar, 1 ile 3 maddeleri arasında düzenlenen birinci bölümde “*amaç, kapsam, tanımlar ve temel ilkeler*” yer almaktadır. 4 ile 9 maddeleri arasında düzenlenen ikinci bölümde “*temel hak ve hizmetler*” ’e ilişkin hükümler bulunmaktadır. 10 ile 14 maddeleri arasında düzenlenen üçüncü bölümde “*Mağdur Hakları Daire Başkanlığının Kuruluş ve Teşkilatlanması*” bulunmaktadır. 15 ile 18 maddeleri arasında düzenlenen dördüncü bölümde “*Kırılgan Gruplara Yönelik Hizmetler*” ’e ilişkin hükümler yer alır. 19 ile 25 maddeleri arasında düzenlenen beşinci bölümde “*Maddi Yardımlar*” ’a ilişkin hükümler bulunmaktadır. Son olarak 26 ile 35 maddeleri arasındaki altıncı bölümde ise “*temel mali ve son hükümler*” yer almaktadır.

¹⁸⁶ Kuru, s.85.

¹⁸⁷ https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/magdur_haklari_incelemereporu.pdf s.e.t. 20.03.2019.

¹⁸⁸ Bkz. <http://www.magdur.adalet.gov.tr/> s.e.t. 14.03.2019.

¹⁸⁹ Birçok kuruma gönderildi. Bu önemli kurumlardan biriside BM Türkiye Ülke Ekibi olup bu kurumun mağdur hakları yasa tasarısı hakkındaki bir görüşü de şu şeklindedir: “Tasarı’nın mağdur haklarının geliştirilmesi için Türk Hükümeti tarafından atılmış önemli bir adım olduğunu kabul etmektedir. Her şeyden önce, Tasarı’nın yargı sistemi içerisinde destekleyici hizmetlerin yönetimini geliştirmek ve suça maruz kalan kişilerin güçlendirilmesi sağlamak açısından çok önemli bir belge olduğu kaydedilmelidir”

<http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/Victims-Rights-Law-TR.pdf> s.2, s.e.t. 19.03.2019.

Söz konusu kanun tasarısının genel gerekçesinde ceza uygulamasında esas gayenin mağdurun tatmini ve mağdurun uğradığı zararın giderilmesi olduğu ifade edilmiştir¹⁹⁰. Ayrıca tasarının gerekçesinde “sosyal devlet ilkesi” ne uygun olarak suç mağdurlarının daha etkin, kapsamlı, hızlı, güvenli ve az masraflı bir şekilde ek korumaya kavuşturulması gayesiyle yeni sistem olarak karşımıza çıkarılacağı belirtilmiştir¹⁹¹.

Tasarının gayesinin, soruşturma ve kovuşturma evresinde suç mağdurlarına tanınan haklar ile sağlanan hizmet ve yardımlara ilişkin esasları ve bu hizmetlerin yerine getirilmesine dair görev, yetki ve sorumlulukları düzenlemek olduğu belirtilmektedir¹⁹².

Tasarıda bulunan sistem, bireylerin mağdur olması durumunda uygulamaya geçmektedir. Her ne kadar bu durum yargılama sürecine odaklandığı için doğal görülebilirse de, önleyici ve koruyucu idari ve hukuki tedbirler ile kırılğan grupları hedefleyen ağır suçların işlenmesinin önüne geçebilecek mekanizmaların da Tasarıya eklenmesinde fayda olacağı belirtilmektedir¹⁹³.

Tasarının 19-25. maddelerinde düzenlenen maddi yardıma ilişkin hükümlerinde, suç sebebiyle, yaralanan, sakatlanan veya hayatını başkasının yardım ve desteği ile sürdürebilecek derecede malûl olanlara; mağdurun ölümü durumunda bakmakla yükümlü olduğu kişilere; nitelikli veya psikolojik tedavi gerektiren cinsel saldırı veya cinsel istismar suçlarının mağdurlarına yapılacak yardımın, devlet tarafından karşılanması öngörülmektedir¹⁹⁴. Bu noktada, sistematik veri toplanmasına, suçların tekrarlanmasının ve suç eğilimlerinin gözlemlenmesi ve analiz edilmesine dair hükümlerin kanuna alınması iyi olacaktır.

Tasarıda problem oluşturabilecek bir diğer husus da “mağdur” kavramı olup tasarı bu kavrama yoğun vurgu ve gönderme yaptığı için hizmetlerden potansiyel olarak yararlanabilecek olan “diğer kişileri” örneğin özellikle “suçtan zarar göreni” ile “kırılğan grupta yer alan kişileri” dışarıda bırakmaktadır. Bu

¹⁹⁰ Bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklarikanuntasarisi.pdf> s.17, s.e.t. 19.03.2019.

¹⁹¹ Bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklarikanuntasarisi.pdf> s.17, s.e.t. 19.03.2019.

¹⁹² Bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklarikanuntasarisi.pdf> s.19, s.e.t. 19.03.2019.

¹⁹³ <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/Victims-Rights-Law-TR.pdf> s.7, s.e.t. 19.03.2019; <https://tihv.org.tr/magdur-haklari-kanun-tasarisi-taslagi-hakkinda-tihv-degerlendirme-notu/> s.5, s.e.t. 19.03.2019.

¹⁹⁴ Bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklarikanuntasarisi.pdf> s.20, s.e.t. 19.03.2019.

sebeple kullanılan “mağdur” kavramı yeniden gözden geçirilerek revize edilme-
lidir¹⁹⁵.

Manevî zararlar ise yardım kapsamına alınmamıştır. Yapılacak maddi yardımlar mevzuunda üst hadler tespit edilerek, suç sebebiyle ortaya çıkan mağduriyete göre ödeme yapılması sağlanmaktadır. Devlet, ödenmiş olan yardım miktarı kadar suç faillerine rücu edebilecektir. Sosyal güvenlik kuruluşları, sosyal yardımda bulunan sandıklar veya sigorta şirketleri ile başkaca bir kaynaktan mağdura ödeme veya yardım yapılması durumunda, yardım istemleri kabul edilmeyecek veya ödenecek miktar buna göre tespit edilecektir¹⁹⁶.

Bu çalışmanın yanında kanundan hemen sonra kanuna ilişkin yine Mağdur Hakları Daire Başkanlığı tarafından hazırlanmış olacak olan “ Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği” çıkarılacaktır. Yukarıda bahsettiğimiz üzere Adalet Bakanı’ nın 15 Aralık 2018 tarihinde vermiş olduğu oluru ile birlikte 1 Ocak 2019 Tarihinden itibaren Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü (ADEM), suç mağdurlarına yönelik yardım ve destek çalışmalarına başlamıştır¹⁹⁷. Bu müdürlükler ile başta çocuklar, kadınlar, engelliler ve yaşlılar gibi kırılgan gruba dahil mağdurlar olmak üzere tüm suç mağdurlarının adli süreçte etkin şekilde desteklenmesi görevini yerine getirmesi amaçlanmaktadır. Hizmet sunumuna ilişkin standartların daha da geliştirilerek vaka yönetiminin uygulandığı, adli görüşme odalarının etkin olarak kullanıldığı bir sistem olarak tasarlanmıştır. Bununla birlikte müdürlük aracılığıyla suç mağdurlarına yönelik etkin bilgilendirme ve yönlendirme hizmeti de sunulması hedeflenmektedir. Müdürlükler, aynı zamanda ilgili kurumlar ve barolar ile birlikte, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği ve eşgüdüm içerisinde çalışacak, koruma zincirinin adli süreçteki halkası güçlendirilecektir.

ADEM’ ler şuan itibariyle İstanbul (Anadolu), İzmir, Adana, Rize, Eskişehir, Malatya, Samsun olmak üzere 7 pilot ilde hayata geçirilmiştir. ADEM’ in bünyesinde bilgilendirme ve yönlendirme bürosu, kırılgan grup destek bürosu, ceza yargılaması destek bürosu, hukuk yargılaması destek bürosu olmak üzere 4 adet büro bulunmaktadır.

¹⁹⁵ <https://tihv.org.tr/magdur-haklari-kanun-tasarisi-taslagi-hakkinda-tihv-degerlendirme-notu/s.5,s.e.t.19.03>.

¹⁹⁶ Bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklikanunutasarisi.pdf> s.20, s.e.t. 19.03.2019.

¹⁹⁷ Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerinde, *suç mağdurlarına adli sürece ilişkin bilgilendirme* yapılacaktır Bkz. <http://www.magdur.adalet.gov.tr/> s.e.t. 21.02.2019.

Bu tasarı ve ADEM' ler ile birlikte hayata geçirilen ceza adaleti sisteminde mağdur haklarının güçlendirilmesi (CEMRE) projesi ile adli süreçte mağdurlara ve özellikle kırılğan gruplara yönelik onarıcı adalet ve sosyal hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde etkin, sürdürülebilir ve ulaşılabilir mağdur destek sistemi kurulmasına katkı sağlamaktadır. Bütün bunların yanında Adli Görüşme Odaları, Çocuk İzleme Merkezleri de faaliyete geçirilmiştir.

Ancak tasarı ile ilgili çıkarılması planlanan yönetmeliğin tasarısının daha hazırlanmamış ve bu nedenle henüz kamuoyu ile paylaşılmamış olması büyük bir eksiklik¹⁹⁸.

Karşılaştırılmalı hukuk açısından mukayese edildiği takdirde, Türk ceza sistemine mağdur haklarına ilişkin kanunun getirilmesinin çok geciktiği görülecektir. Bununla birlikte mağdurların korunması için kurumsal alt yapının tam olarak kurulmadığı da gözlenmektedir. Kanada da Mağdur Hakları Kanunu 1996 yılında yürürlüğe girmiştir¹⁹⁹. Kanada da ilk derece ve istinaf mahkemeleri bünyesinde 200'ün üzerinde mağdur/tanık destek bürosu bulunmaktadır. Bu bürolarda 1996 yılından itibaren aile içi şiddet, cinsel saldırı ve nefret suçu gibi suçların mağdurları ile çocuklara yönelik hizmetler sunulmaktadır. İspanya ve Portekiz ülkelerinde mağdur koruma sistemleri ve mevzuatları oturmuş durumdadır²⁰⁰. Portekiz de uygulama açısından 1990 yılında Mağdur Destek Birliği (APAV) kurulmuştur. Bu kurum, Suç mağdurlarının profesyonellerce desteklendiği, gönüllülerin de içinde bulunduğu kar amacı gütmeyen ve hizmetlerini ücretsiz olarak sunan bir kuruluştur. APAV sosyal destek kapsamında suç mağdurlarının sosyal ihtiyaçlarını (mağdurun ve ailesinin konut, eğitim, istihdam vb.) tespit ederek mağdurun ihtiyacına uygun kaynakları belirler. Mağdura, destek süreçleri için en uygun kaynakları verimli bir şekilde kullanabilmeleri için diğer kurumlarla (yerel, bölgesel veya ulusal) temasa geçerek (yüz yüze veya başka bir formda) yardımcı olmaktadır. Son olarak bu kurum, kuruluşundan bu yana 297.000 mağdura destek sağlamıştır. 2016 yılında 9.347 mağdura destek sağlanmış ve 35.411 görüşme gerçekleştirilmiştir²⁰¹.

¹⁹⁸ <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/Victims-Rights-Law-TR.pdf> s.7, s.e.t. 19.03.2019.

¹⁹⁹ **Binici, Murat** (2017) Kanada Yargı, Mağdur Destek ve Adli Yardım Sistemi Raporu, Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Ankara, s.22.

²⁰⁰ **Mağdur Hakları Daire Başkanlığı** (2017) Portekiz ve İspanya' da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri, Ankara, s.20

²⁰¹ **Mağdur Hakları Daire Başkanlığı** (2017) Portekiz ve İspanya' da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri, Ankara, s.21-22.

İspanya’ da Çocuk Koruma Kanunu, Aile İçi Şiddet Kanunu, Terör Mağdurlarına Yardım Kanunu gibi değişik kanunlarda, mağdurların sahip oldukları haklar ile mağdurlara verilecek hizmetleri düzenleyen hükümler bulunmakla birlikte mağdur haklarını ve bu alanda verilebilecek destek hizmetlerini düzenleyen temel bir mağdur hakları kanunu mevcut değildir. Bu eksikliği gidermek ve çeşitli kanunlarda yer alan mağdurlara yönelik hükümleri tek bir temel kanunda toplamak için “Bir Suç Nedeniyle Mağdur Olmuş Kişinin Statüsü ile ilgili Kanun” adında yeni bir kanun taslağı hazırlanmıştır. Bu kanun taslağı 25 Ekim 2013 tarihinde İspanya Hükümeti tarafından kabul edilerek danışma kuruluna gönderilmiştir. Danışma kurulunda Bakanlar Kurulu’ nun taslak yasası olarak kabul edilmesi halinde parlamentoya gönderilecek ve yasa olarak kabul edilecektir²⁰².

Bu yönde İtalya’ da da 2011 yılında mağdurlarla ilgili yönetmelikten sonra 2015 yılında kanun çıkarılmıştır. Bu yasa kapsamında özellikle yabancı vatandaşlara herhangi bir suçtan mağdur olmaları halinde de birtakım hizmetler öngörülmektedir. Aynı zamanda yasayla birlikte ‘mağdur tazmin sistemi’ kurulmuştur. Mağdurlar için suçun tipolojisine bakılmaksızın mağdura para ödeme sistemi öngörülmüştür. Örneğin terör ve örgütlü suçların mağdurlarının haklarının tazmini için daha etkin hizmetler öngörülmüştür, ayrıca şantaj suçunun mağdurlarına ve mağdurun çocuk olması halinde de süreçte daha hassas olunmakta ve tazmin sistemi daha hızlı işletilmektedir²⁰³.

Hırvatistan açısından ise 2008 yılından beridir Mağdur Destek Sistemi bulunmaktadır. Bu sistem içerisinde yer alan mahkemelerdeki Mağdur ve Tanık Destek Ofisleri aracılığıyla mağdurlara bilgi ve destek sunulması, mağdurlara tazminat sağlanması gibi imkanlar oluşturulmuştur²⁰⁴.

²⁰² **Mağdur Hakları Daire Başkanlığı** (2017) Portekiz ve İspanya’ da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri, Ankara, s.31-32

²⁰³ **Mağdur Hakları Daire Başkanlığı** (2017) İtalya ve Hırvatistan’da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri, Ankara, s.14.

²⁰⁴ **Mağdur Hakları Daire Başkanlığı** (2017) İtalya ve Hırvatistan’da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri, Ankara, s.30-31.

SONUÇ

21.yüzyılda ceza alanında, adaletin sağlanması noktasında ortaya çıkan gelişmeler, var olan uygulama ve düzendeki fail-devlet-mağdur ilişkisini ve ceza sistemlerini baştan aşağıya değiştirmiştir. Bu noktada ceza adalet anlayışındaki eleştirilen vücut verdiği yeni ceza adalet anlayışının(Onarıcı Adalet Anlayış) oluşması, oluşan onarıcı adalet anlayışının mağdurun korunması ve mağduriyetin giderilmesine yönelik fikirlerin önünü açması, silsile ile gelişen bu durumların viktimoloji ve benzeri bilim dallarının ortaya çıkmasını sağlaması ve son olarak mağdurun korunması ve mağduriyetin giderilmesi mevzuunda sırayla belirttiğimiz hususların garemten ortaya koydukları uluslararası çalışmalar, belgeler ve düzenlemeler, bütün bunların hepsi, bu *değişime etkili olan gelişmelerdir*.

Bu mülahazalarla klasik ceza adaleti anlayışına alternatif olarak ortaya çıkan onarıcı adalet anlayışı gün geçtikçe daha çok uygulanmaktadır. Zira onarıcı adalet anlayışı, temeline, kamu düzeninin yeniden tesis edilmesinden önce mağdurun zararının giderilmesini ve tarafların birlikte aynı toplum içinde yaşayabilmelerini yerleştirmiştir. Onarıcı adalet yaklaşımında bulunan bu amaç birçok uygulama modellerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Aile/toplum grup konferansı, cezalandırıcı halka, toplum ıslah kurulları, uzlaştırma bu modellere örnek olarak verilebilir. Bu yaklaşımın en önemli uygulama modeli olarak görülebilecek bir kurum olan uzlaştırma kurumu ilk olarak Anglo-Sakson hukukunda görülmekle beraber zamanla Kıta Avrupası hukukunda yer edinmiştir.

Mağduriyetin giderilmesi açısından uzlaştırma, mağdurun tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişi olan uzlaştırmacı önünde fail ile bir araya getirilerek taraflar arasında müzakere olanağı vermek ve failin verdiği zararın giderilmesi için bir uzlaşma fırsatı oluşturmaktır. Zararın tazmin ve telafisi mali bakımdan olabileceği gibi, mağdur veya toplum için bir hizmette bulunmak vasıtasıyla da olabilir²⁰⁵. Başka bir anlatımla mağduriyetin giderilmesi açısından uzlaştırma kurumu, failin mağdurun mağduriyetini giderilmesi odaklı iken mağduriyetin giderilmesi açısından başta mağdur hakları tasarısı²⁰⁶ olmak üzere diğer düzenlemeler mağdurun devlet tarafından mağduriyetininin giderilmesi odaklıdır. Bu

²⁰⁵ Özbek, M., 2005, S.96.

²⁰⁶ Bkz. <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/1magdurhaklarikanuntasarisi.pdf> s.e.t. 18.03.2019.

sayede hem fail hem de devlet tarafından mağdurun oluşan mağduriyetinin giderilmesi sağlanmaktadır yani ceza sistemi tarafından mağdur korunmaya çalışılmaktadır.

Netice itibariyle yukarıda belirtilen kurumlar, Türk Ceza Sisteminde düzenlense bile mağdurun zararın giderilmesini doğrudan sağlayan kurumlar değildir. Hakimin veya failin tercihine bırakılan kurumlardır. Bu yönde Türk Ceza Sisteminde doğrudan mağdur odaklı düzenleme bulunmamaktadır. Ancak son zamanlarda mağdurlara yönelik Mağdur Hakları Kanunu gibi mevzuat çalışmaları yürütülmektedir. Bizce doğrudan mağdur odaklı yöntemler Türk Ceza Sistemi alınmalı ve uygulanmalıdır.

Bu yönde Türk Ceza Sistemi içerisinde bulunan, ceza muhakemesi kurumu olan uzlaştırma kurumu ile mağdurun mağduriyetinin fail tarafından giderilmesi; mağdur hakları kanun tasarısı ile de mağdurun mağduriyetinin devlet tarafından giderilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Başka bir anlatımla Türk Ceza Sisteminde suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinde ayrı ayrı hem devletin hem de failin tam anlamıyla yükümlülüğünün oluşturulması amaçlanmaktadır.

Fakat tüm bu anlattıklarımız karşısında şuan için ne fail ne de devlet tarafından mağdurun mağduriyetinin giderilmesi tam anlamıyla sağlanmamaktadır. Bu noktada mağduriyetin tam anlamıyla giderilebilmesi için mağdur hakları kanun tasarısının eksikliklerinin giderilerek devletin yapması gerekenlerin arttırılması ile uzlaştırma kurumunun noksanlıkları düzeltilerek failin, mağdurun mağduriyetinin giderilmesindeki etkinliğinin arttırılması sağlanmalıdır. Yani hem fail hem devlet mağduriyetin giderilmesi mevzuunda etkin rol üstlenmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akıncı, Füsün Sokullu (2008) Viktimoloji, 2.Bası, İstanbul, Beta Yayınevi.

Arıcan, Mehmet (2009) Ceza Adaleti, 1.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları.

Arslan, Mualla Buket (2006) Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, 1.Baskı, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları.

Artuk, Mehmet Emin / Ahmet, Gökçen / Yenedünya, Caner (2013) Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 7.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Bekri, Nedim (2016) “Ceza Muhakemesi Uygulamasında Uzlaşma” Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:6, S:1.

Beşe, Ertan “Suç İstatistiklerinde Karanlık Sayı ve Mağdurun Rolü”: Bahar, Halil İbrahim (Ed.) (2006) Suç Mağdurları, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Bıçak, Vahit (1999) “Ceza Adaletinde Kalite ve Etkinlik” Kamu Yönetiminde Kalite Sempozyum Bildirim Kitabı, 1.Baskı, Ankara, TODAİ.

Bıçak, Vahit (2011) Suç Muhakemesi Hukuku, 2.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi.

Binici, Murat (2017) Kanada Yargı, Mağdur Destek ve Adli Yardım Sistemi Raporu, Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Ankara.

Cartwright, Heather L. (2000) “Including Victims in the American Criminal Justice Process”, UNAFEI.

Centel, Nur (2005) “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri Sistemi” Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:2, S:5.

Centel, Nur / Zafer, Hamide (2015) Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi.

Çetintürk, Ekrem (2017) Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Değirmenci, Olgun (2008) “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları” Türkiye Barolar Birliği, S:77.

Demirbaş, Timur (2014) *Kriminoloji, Gözden Geçirilmiş 5.Baskı*, Ankara, Seçkin Yayınevi.

Dinler, Veysel, “Mağdur Kavramına Çok Yönlü Yaklaşım”: Bahar, Halil İbrahim(Ed.) (2006) *Suç Mağdurları*, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Dönmezer, Sulhi (1977) “Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi”, Onar Armağanı, 1.Baskı, İstanbul, Fakülteler Matbaası.

Eryılmaz, Mesut Bedri (2012) *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, 1.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi.

Güney, Niyazi / Yılmaz, Zekeriya (2008) *Dava ve Cezanın Düşürülmesi*, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Hakeri, Hakan (2008) “Amerikan Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış” *Ceza Hukuku Dergisi*, C:3, S:8.

Harry, Mika / Zehr, Howard (2001) “Restorative Justice Sign Posts.Concilitian Quartely”

<http://restorativejustice.org/resources/docs/signposts/#sthash.6a8ddg0V.dpbs>.

İnceoğlu, Asuman Aytakin (2016) “Ceza Hukukunda Mağdur Hakları Çerçevesinde Mağdurun Zararının Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkındaki Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi” *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:11, S:141-142.

Kafes, Veli (2011) “Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:60, S:1.

Kaplan, Mahmut (2015) “Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları” *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, C:5, S:1.

Karakaş, Fatma Doğan (2013) “Uluslararası Düzenlemeler Işığında Mağdur Haklarının ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C:19, S:2.

Katoğlu, Tuğrul (2012) “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:61, S:2.

Kaymaz, Seydi / Gökcan, Hasan Tahsin (2007) *Uzlaşma ve Önödeme*, 2.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Kuru, Gonca (2015) “Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesinde Devletin Rolü” Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:5, S:2.

Mağdur Hakları Daire Başkanlığı (2017) Portekiz ve İspanya’ da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri, Ankara.

Marshall, Tony (1999) “Restorative Justice: An Overview”, 1.Baskı, London, Research Development and Statistics Directorate, Home Office.

McCold, Paul “The Recent History of Restorative Justice: Mediation, Circles and Conferencing”: Sullivan, Dennis / Tifft, Larry(Ed.) (2006) “Handbook of Restorative Justice: A Global Perspective”, New York, Routledge.

Morris, Ruth (2000) Stories of Transformative Justice, 1.Baskı, Toronto, Canadian Scholars’ Press.

Orth, Ulrich (2004) “Does Perpetrator Punishment Satisfy Victims’ Feelings of Revenge?” Aggressive Behavior, Volume 30.

Özbek, Veli Özer (1999) Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, 1.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi.

Özbek, Mustafa Serdar / Yerdelen, Erdal / Altuntaş, Şeyma / Erdem, Dilek Özge/ Boz, Burak / Yılmaz, Berna Ayşen (2018) Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Özbek, Mustafa (2005) “Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması”: Yenisey, Feridun(Ed.), Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, 1.Baskı, İstanbul, Arıkan Yayınevi.

Özek, Çetin (1984) “Suç Mağdurunun Korunması İle İlgili Bazı Sorunlar” İÜHFİM, C:50, S:1-4.

Öztürk, Bahri / Erdem, Mustafa Ruhan (2006) Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 9.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi.

Öztürk, Bahri (2010) “Yeni Ceza Adaleti ile Türkiye, Dünya’nın neresinde?” Fasikül Hukuk Dergisi, C:2, S:7.

Polat, Ahmet (2014) Viktimoloji, 1.Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık.

Price, Marty (1996) Victim Offender Mediation:The State of the Art, VOMA Quarterly, Vol.:7, No:3, Fall-Winter, <http://www.vorp.com/articles/justice.html>.

Shapland, Joanna / Hall, Matthew (2007) “What Do We Know About The Effects Of Crime On Victims?” *International Review of Victimology*. Vol. 14.

Strickland, Ruth Ann (2004) “Restorative Justice”

https://books.google.com.tr/books?id=h6h_dLcxilIC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

Tanrıvermiş, Atilla (2016) “Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları Kavramına Genel Bir Bakış” *Fasikül Hukuk Dergisi*, C:8, S:78.

Taşkın, Mustafa (2010) “Fransız Ceza Hukukunda Uyuşmazlıkların Muhakeme Dışı Çözüm Yolları Bağlamında Yapıtırım Sözleşmesi ve Müessesenin Türk Ceza Hukukunda Uygulanabilirliği” *Terazi Hukuk Dergisi* C:5, S:41.

Toroslu, Nevzat / Feyzioğlu, Metin (2013) *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14.Baskı, Ankara, Savaş Yayınları.

Umbreit, Mark (1998) “Restorative Justice Through Victim-Offender Mediation: A Multi-Site Assessment” *Western Criminology Review* <https://wcr.sonoma.edu/v1n1/umberit.html>.

Umbreit, Mark / Coates, Robert (2000) *Multicultural Implation of Restorative Justice*, Center for Restorative Justice & Peacemaking School of Social Work University of Minnesota, Minnesota.

United Nations Office on Drugs and Crime(**UNODC**) (2006) *Handbook on Restorative Justice Programmes*, 1.Baskı, New York, United Nations Publication.

Uslu, Ferhat (2013) “Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur” *Ankara Barosu Dergisi*, Y:71, S:4.

Ünver, Yener / Hakeri, Hakan (2015) *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 10.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Yarsuvat, Duygun (1994) “Suç Siyaseti ve Mağdurun Korunması”, İnanç Kıracı’ya Armağan, 1.Baskı, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları.

Yavuz, Hakan A. (2015) “Onarıcı Adalet Ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y:6, S:23.

Yılmaz, Ömer “Onarıcı Adalet Sistemi: Birey-Toplum-Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı ”: Bahar, Halil İbrahim(Ed.) (2006) Suç Mağdurları, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Wemmers, Jo-Anne M. (1996) Victims In The Criminal Justice System, 1.Baskı, Amsterdam, Kugler Public.